

C ut utatis scilicet Christi, passionis & resurrectionis & in coelum ascensionis. In alijs locis Euangelium Christi dicitur. Marcus enim ait: Initium Euangelij Iesu Christi. Verum, quia Christus uerbum est, & in principio erat apud Deum, & Deus erat uerbum, unū atq; idem dicitur Euangelium Dei, & Euangelium Christi. Ipse enim Dominus dicit: Ego & pater unū sumus, & pater loquitur dicens: Omnia mea tua sunt, & tua mea, & ideo Euangelium patris, Euangelium filij est.

Quod ante promisit per Prophetas suos, in scripturis sanctis. Quæ de Christo prædicta sunt per Prophetas, hæc etiam de Euangelio prædicta esse, sentiendum est, ut illud: Dominus dabit, uerbum Euangelizantibus, uirtutem multam, & Quam speciosi pedes Euangelizantium bona, & alia plurima, simul & ostendit se, non alium prædicare Christum, quæ cuius Euangelium Prophetæ promiserant, esse uenturum. Ipsos asserit Dei Prophetas esse, ut illas scripturas sanctas, quæ de Christo ante cecinerunt.

De filio suo. Multa filij gratia hic notatur, cuius etiam in carne natiuitas dissimilis cæceris inuenitur, eo quod ex uirgine natus est.

Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Factus per spiritū. Si enim secundum carnem factus est, secundum uerbi utiq; substantiam factus non est.

Qui prædestinatus est filius Dei in uirtute. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorum, quæ in sancto sanctorum maxime claruit, quæ negare quis non potest, recte intelligentium eloquia ueritatis. Nam & ipsum gloriæ Dominum, in quantum homo factus est, Dei filius, prædestinatum esse dicimus. Clamat doctor gentium in capite Epistolarum suarum, de filio Dei: Qui factus est ei ex semine Dauid, secundum carnem. Qui prædestinatus est, filius Dei in uirtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum. Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset. Ita multi prædestinati sumus, ut membra eius essemus. Vocat enim Deus prædestinatos multos filios suos, ut eos faciat membra prædestinati unici filij sui.

Secundum spiritum sanctificationis. Sanctificationis uero spiritus dicitur, secundum hoc, quod præbet omnibus sanctitatem, sicut & alibi de eo scriptum est: Qui factus est nobis sapientia à Deo & sanctificatio.

Ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri. Non omnium resurgentium, sed ad Christum pertinentium. In ipso Christo resurrectionis forma præceditur, ut prior omnibus uiam resurrectionis, Dei filius, filijs aperiret. De quibus ipse dixit: Quia filij Dei sunt, cum sint filij resurrectionis.

Per quem accepimus gratiam & Apostolatam. Per Christum accepisse se dicit gratiam & Apostolatam, utpote mediatorem Dei & hominū. Gratia, ad laborum patientiam referenda est, ut ipse ait: Plus omnibus laboraui, non ego, sed gratia Dei mecum. Apostolatam ad prædicationis auctoritatem. Siue, gratiam, in baptismo, Apostolatam, quando ab spiritu sancto directus est, accepit.

Ad obediendum fidei in omnibus gentibus, pro nomine eius, in quibus estis & uos, uocati Iesu Christi Domini nostri. Ostendit Euangelij gratiam, obediens in omnibus gentibus ostendit se Apostolatam accepisse, ut iam non legi, sed fidei obedirent. Pro nomine eius, id est, uicem nominis eius fungimur, ut ipse ait: Sicut misit me pater, & ego mitto uos, & qui uos recipit, me recipit.

In quibus estis & uos. Hoc est, & in uobis Romanis Apostolatam prædicationis accepit.

LECTIO ISAIÆ PROPHETÆ, CAP. LXII.

Aec dicit Dominus: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescā, donec egrediatur, ut splendor, iustus eius, & saluator eius, ut lampas accendatur. Et uidebunt gentes iustitiam tuam, & cuncti reges inclitum tuum. Et uocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Ereris corona gloriæ in manu Domini

Amini, & diadema regni in manu Dei tui. Non uocaberis ultra derelicta, & terra tua non uocabitur amplius desolata, sed uocaberis uoluntas mea in ea, & terra tua inhabitabitur, quia complacuit Domino in te.

Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur, ut splendor, iustus eius. Hic Prophetæ introducit persona dicens: Propter Sion non tacebo, sed tam diu clamabo, & precibus iungam preces, donec ueniat qui promissus est, & egrediatur, ut splendor, iustus eius, & cuncti orbē suo illuminet splendore.

Et saluator eius, ut lampas accendatur. Ipse qui dicebat in Euangelio: Ego sum lux mundi, & de quo Ioannes dicebat: Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem &c.

Et uidebunt gentes iustitiam tuam & rel. Hoc est, uidebunt iustitiam, qua cunctorum creator misertus est gentibus.

Et uocabitur tibi nomen nouum &c. Id est, nequaquā uocabitur Hierusalem & Sion, sed nomen nouum accipiet, id est, Christianum.

Ereris corona gloriæ in manu Domini &c. Erit Ecclesia quasi corona decoris in manu Domini, & quasi diadema regni in manu Dei sui, quando eam coronauerit turba credentium, & diadema imperij, quando eam martyres gemmarum suarum uarietate distinxerint, & Ecclesia, quæ prius ab idolis fuerat possessa, & à Deo fuerat deserta, habet habitans cum Christo, & gaudebit Christus cum ipsa, sicut sponsus gaudet in sponsa.

EVANGELIUM MATTHEI CAP. I.

Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Ioseph autem uir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini in somnis apparuit ei dicens: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Pariet autem filiū, & uocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Christi autem generatio sic erat. Quare non Iesu Christi, sed solummodo Christi, hoc est, non utrumque nomen, sed alterum posuit: hoc, ut à maioribus traditur, futuræ referuauit historię, qua mox angelo dicente subinfertur: Et uocabis nomen Iesum & rel. Quod ergo, qualiter uocatum sit, mox scribendum Euangelista præiudicet, anticipando præripere non debuit. Generatio autem, aut ipse Christus dicitur in carne generatus, ut idem sit Christi generatio, ac si diceretur: Generatio quæ est Christus, aut, sicut à quibusdam legitur, ut sit iste ordo uerborum: Sic autem erat Christi generatio, hoc est, sic ad Christum pertinet hæc genealogia Sequitur.

Cum esset desponsata mater eius Maria, Ioseph. Queritur, quare non de simplici uirgine, sed de desponsata Dominus natus sit? Primo ut per generationē Ioseph, origo Mariæ monstraretur, quia consuetudo diuinarum scripturarum est, non per foeminas, sed per uiros genealogiam texere. Secundo, ne lapidaretur à Iudæis, ut adultera. Tertio, ut in Aegypto fugiens, haberet maritale solatium. Quartā causam addidit Ignatius, ut partus celeretur Diabolo, dum eum putat non de uirgine, sed de uxore generatum.

Antequam conuenirent. Non ab alio inuenta est, nisi à Ioseph, qui penitentia maritali futuræ uxoris omnia nouerat. Quod autem dicitur: Antequam conuenirent, non sequitur, ut postea conuenirent, ut falsiloquus uult Heluidius, sed scriptura, quid factum non sit, ostendit. Notandum quod ait: Antequam conuenirent, uerbo conueniendi non ipsum concubitum, sed nuptiarū, quæ præcedere solent tempus, insinuat, quando ea, quæ prius desponsata fuerat, esse coniunx incipit. Ergo antequam conuenirent dicit, id est, antequam nuptiarum sollempnia rite celebrarent.

C Inuenta est in utero habens de spiritu sancto.) Siquidem memorato ordine postea conuenerunt, quando Ioseph ad preceptum angeli accepit coniugem suam, sed non concumbant, quia sequitur: Et non cognoscebat eam.

Inuenta est autem in utero habens.) A nullo alio quam a Ioseph, qui licentia maritali futuræ uxoris penè omnia nouerat. Ideo quæ tumentem eius uterum mox curioso deprehendit inuitu. Et alibi inuenimus scriptum: In utero, inquit, habens, non, in uterū accipiens, Quia non aliunde acceptū fuisse, sed interius, superueniente spiritu sancto, in utero uirginali in regitate circumsepto, habitum declarat conceptum. Sequitur.

Ioseph autem uir eius.) Consuetudo scripturarum est, ut sponas uxores & sponfos uiros earum appellent.

Cum esset iustus.) Iustus enim, iustitiæ templum nequaquam corrumpere, quod conceptum habuit, ante quam conuenirent, merito autem Euangelista Ioseph appellat iustum, ut idoneum eius comendet fuisse testimonium. Iustus dicitur Ioseph, ut ex prerogatiua, colata iustitiæ, doceatur eum meruisse cognoscere gratiā, qui fuerat beatæ Mariæ collata, & ideo nec accusare eam poterat. Nec derelinquere præsumebat, sed nouo miraculi fupore suspensus, non temeritate conceptus, sed nouæ reuerentia fecunditatis sponfatam derelinquere cogitabat, unde & ab angelo, ut dubitans, commonetur.

Et nollet eam traducere.) Hoc est, infamare. Traductionis enim uerbum, sæpe in malam partem reperitur, quod etiam Græcus sermo non absurde significat, *παράδειγμα*, id est, pro palare, quod est, palam facere. Omnibus enim notum sponse conceptum ostendere noluit.

Voluit occulte dimittere eam.) Dimittere, ut multi uolunt, positum est pro eo, quod esse uxorem nõ ducere. Vel certe dimittere eam uoluit, hoc est à pœna adulteri, quasi innocentem liberare. Ne quasi adulteram traderet ad pœnam, quam sciebat ab omni contagionis reatu securam: Occulte autem, ait, se aut dimissa uxore sua, coitus reatum super eam in duceret, aut liberata, se ipsum, quasi adulteri reum constitueret.

D Hæc autem eò cogitante, ecce angelus Domini in somnis, &c.) Hunc angelum Domini multi Gabrielem esse consentiunt. Bono & iusto uiro, bona & iusta cogitante, eò grue bonus & iustus apparuit nuntius. Sepe etenim in scripturis sanctis talia inueniuntur, ut de Deo solerter cogitantibus, oportuna adhibeatur consolatio, ut duobus in uia ambulantibus, dum de se fermocinarent, ostensus est Dominus. Et rursum: Undecim Apostolis de eo cõloquentibus, clausis licet ianuis, adfuit. Cur in somnis et non potius aperte, quia scilicet erat uir prorsus fidelis, & manifestiore reuelatione non indigens. Pastores quoque tanto manifestius, quanto magis ab huiusmodi eruditione per agrestem erant uitam remoti. Sequitur.

Ioseph fili Dauid.) Dicens: Ioseph fili Dauid, blandientis affectu adloquitur, ut non quasi ignotum exterreret eum, cum & nomine & genere notus existeret. Familiaritatis enim inditium est, proprio aliquem uocare nomine, simulque notandum, quod Ioseph filius esse dicatur Dauid, ut Maria de Dauid stirpe monstraretur. Sic enim Dominus Moysi dicit: Nemo nisi de tribu tua coniugio copuletur. Cur non Iacob potius filius nominatur, sed Dauid refertur esse filius, multis procreatoribus in medio derelictis, nisi ut origo regia declararetur, de qua uentura prædicebatur Christi natiuitas.

Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.) Timebat namque sponsæ illius profiteri coniugium, cuius spiritalem deprehenderat esse conceptū. Accipere autem dixit, non ad coniugij copulam, sed ad spiritalis consortij inseparabilem societatem. Mariam quoque & ipsam Angelus proprio nuncupat nomine, ut amborum nomina designet in cœlis esse descripta, quæ Angelus nominauit in terra. Sequitur:

Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est.) In ea, inquit, natum, non extrinsecus seminatam

Pariet autem filium & uocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.) Sequitur ethymologia nominis Iesu, cui dicitur: Saluum faciet populum suum. Vere suus populus est, qui per ipsum saluus fit à peccatis.

Lectio

LECTIO ISAIÆ PROPHETÆ. CAP. IX.

A **P**opulus gentiū qui ambulabat in tenebris, uidit lucē magnam, habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis. Et factus est principatus eius super humerum eius. Et uocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis. Super solium Dauid & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia, ammodo & usque in sempiternū. Zelus dñi faciet hoc.

Populus gentiū qui ambulabat in tenebris uidit lucē magnam.) Hic Hiero. locus ita explanatus, adueniente Christo & prædicatione illius coruscante, primo terra Zabulon & Neptalim Scribarum & Phariseorum erroribus est liberata, & grauissimum traditum Iudaicarum iugum excussit de ceruicibus suis, postea per Euangelium Pauli Apostoli, qui nouissimus Apostolorum omnium fuit, ingrauaata est, id est, multiplicata prædicatione & in terminos gentium, & uiam uniuersi maris Christi Euangelium splenduit. Denique omnis orbis, qui ante ambulabat, uel sedebat in tenebris, & idololatriæ ac mortis uinculis tenebatur, clarum lumen Euangelij aspexit.

Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.) Inter mortem & umbram mortis hoc esse puto, quod mors eorum est, qui cum operibus mortuis ad inferos perrexerunt. Anima enim quæ peccauerit ipsa morietur. Vmbram autem mortis eorum, qui cum peccent, necdum de uita egressi sunt, possunt enim, si uolunt, poenitentiam agere.

Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis.) Iste igitur puer qui natus est de uirgine, appellatur Emanuel, id est, nobiscum Deus, & habet principatū super humerū, uel quia crucem suā ipse portauit, uel quia de ipso scriptū est: Reuelauit Dominus Deus brachium sanctū suum omnibus gentibus, Et illud: Et brachium Domini cui reuelatum est. Vocabitur ergo post duo nomina, sex alijs nominibus, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Non enim, ut plerique putant, unā iungenda sunt nomina, ut legamus, admirabilis consiliarius, & rursum, Deus fortis, sed admirabilis legendum est separatim, quod Hebraice dicitur *אֱלֹהִים*, & consiliarius seorsum, qui lingua cori appellatur *אֱלֹהִים*, & Deus separatim, qui Hebraice *אֱלֹהִים* dicitur, fortis Hebraice *אֱלֹהִים* appellatur: patrem autem futuri seculi, quod in nostra uocatione completur: & principem pacis, qui locutus est ad Apostolos: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Non dubitabit, qui pacem nostram iuxta Apostolum, esse legerit Dominum saluatorem.

Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.) Nec dubitare poterit de multiplici saluatoris imperio & pace eius, quæ non habeat finem, qui in Psalmis legitur: Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terre. Et rursum: Et multitudo pacis, donec auferatur luna, id est, usque ad consummationem seculi.

Super solium Dauid & super regnum eius, ut confirmet illud & corroboret &c.) Principatus autem illius & imperium erit super solium & regnum Dauid, quod post captiuitatem Babylonicam fuerat dissipatum, ut confirmet illud & roboret & doceat esse perpetuum. Ne casta repromissio Dei iudicetur ab incarnationis tempore usque in sempiternum.

Zelus Domini exercitiū faciet hoc.) Zelus, id est, emulatio Domini fecit hoc, quia ipsi eum ad emulationem prouocauerunt in his qui non erant Dei, & ille eos prouocauit ad æmulandum in gentem quæ non erat gens.

EVANGELIUM LVCAE CAP. II.

Iustum est autem in diebus illis. Exijt edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis. Hęc descriptio prima facta est à præside Syriæ Cyrenio, Et ibant omnes ut profiterentur.

a 3 singuli

Vulg.

Lucæ ult.
10an. ult.
Io. Chry.

Num. 36.

Vulg.

Beda.

Esai. 52.

Iohann. 20.

Psalm. 2.
Psalm. 72.

Rom. 11.

C singuli in ciuitatem suam. Ascendit autē & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethleem, eo quod esset de domo & familia Dauid, ut profiteretur cū Maria desponsata sibi uxore pregnantē. Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareretur. Et peperit filium suum primogenitū, & pannis eū inuoluit, & reclinauit in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Et pastores erant in regione eadem uigilantes & custodientes uigilias noctis supra gregem suum. Et ecce angelus domini stetit iuxta illos & claritas Dei circumfulsit illos. Et timuerunt timore magno, & dixit illis angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est nobis hodie saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Et subito facta est cum angelo multitudo militū cœlestis, laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo. Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis.

Beda. **E**xijt edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis.) Non solum autem hæc noua mundi descriptio, illius summi regis aduentui testimonium perhibebat, qui congregatos à mundi plagis omnibus, electos suos, æternæ beatitudinis albo conscriberet, uerum etiam eiusdem regni duces, quæta sui moderamini pacis iuabat. Quia nimirum compressis à prætorum turbine, gentibus uniuersis, prædicatos orbi Christi discipulos, quolibet propter uerbum ire uellent, ab ingruentium seruore seditionum, tremenda id temporis, ut ita dixerim, Romani nominis uictoria protegebat. Exijt ergo edictum à Cæsare Augusto, ut censum proficeretur uniuersus orbis, quia imminerebat edictum regis Christi, quo saluaretur uniuersus orbis, qui uocabulum Augusti perfectissime complens, utpote suos & augere desiderans, & ipse augere subiciens, censoribus suæ professionis non ablatione pœniæ subiectos, sed fidei oblatione signare præcepit: Euntes, inquit, in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit.

Mar. ult.

Hæc descriptio prima facta est.) Significat hanc descriptionem uel primam esse earum, quæ totum orbem concluderint, quia plerique iam partes terrarum sæpe leguntur fuisse descriptæ, uel certe primo tunc cœpisse, quando Cyrenius, uir unus ex consensu Curie Romanæ, à Cæsare, ius dare gentibus, Syriam missus est. Quomodo tunc, imperante Augusto & Cyrenio præsidere, ibant omnes, ut censum proficerentur, singuli in suâ ciuitatem, ita & nunc imperante per Ecclesiæ præfides, id est, doctores, immo suadente & premia pollicente Christo, eamus omnes, nullus excipiat, à censu iustitiæ, ueniamus ad eum qui laboramus & onerati sumus, & ipse reficiet nos. Tollamus iugum eius super nos, & discamus ab eo, quia mitis est & humilis corde, & inuenimus requiem animabus nostris. Hęc est enim nostra ciuitas & patria, requies uidelicet beata & cœlestis animarum, ad quam nimirum ciuitatem pacis & quietis ire & deuote regi nostro thesaurum referre, est crescentibus quotidie uirtutis ac fidei profectibus superuacua lucis, quæ sunt gaudia æterna, speculari, & pro his adquirendis, prospera mundi, simul & aduersa contemnere, & his acquisitis, mundatos nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, preciosus auro, Deo munus offerre. Sequitur.

Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethleem, & reliqua.) Ioseph, autem, uel augmentum interpretatur. Galilæa, transmigration, uolubilitas, rota, uel confessio, Nazareth, flos, uirgultus, uel munditia. Iudæa confessio, siue glorificans, Bethleem, domus panis. Dauid, fortis manu, uel desiderabilis interpretatur. Nomen quidem inde mutuas, quod Gyganter fortiter strauerit, & pulcher aspectu, decoraque facie fuerit. Illum scilicet de sua domo ac familia nasciturum præfigurans, qui singulariter mundi principem debellaret, speciosus forma præ filiis hominum: & ipse in Bethleem natus est, ut intellectualis pastor esset ouium, hoc est, simplicium rector animarum. Factum est

Beda.

Psal. 45.

A Factum est autem cum esset ibi, impleti sunt dies, ut pareretur, & peperit filium suum primogenitum.) Bene, non solum propter iudicium Regis stemmaris, sed propter nominis sacramentum, Dominus in Bethleem nascitur. Bethleem mamq; domus Gregor. panis interpretatur, ipse namque est, qui ait: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. Locus 10am. 6 ergo, in quo Dominus nasceretur, domus panis ante uocatus est, quia futurum erat, ut ille per materiam carnis appareret, qui electorum mentes interna facietate reficeret. Sed & usque hodie Beda. & usque ad consummationem seculi Dominus in Nazareth concipi, & in Bethleem nasci non desinit, cum quilibet audientium, uerbi flore suscepto, domum se æterni panis efficit. Quotidie in utero uirginali, hoc est, in animo credentium per fidem concipitur, per Babilinam gignitur. Quotidie generix Dei Ecclesia, suum comitata autorem, de rota mundanæ conuersationis, quod Galilæa sonat, in ciuitatem Iudæa, confessionis uidelicet & laudis ascendens, censum suæ deuotionis, æterno Regi persoluit. Quæ in exemplum beatæ semper uirginis Mariæ nupta simul & immaculata concipit nos uirgo de spiritu, parit nos uirgo sine gemitu, & quasi alij quidem desponsata, sed ab alio secundata, per singulas sui partes, quæ unâ Catholicam faciunt, præposito sibi pontifici uisibiliter iungitur, sed inuisibili Spiritu sancti uirtute cumulat. Unde & bene Ioseph auctus interpretatur, indicans nimirum hoc uocabulo, quod instantia magistrum loquentis nil ualeat, si non augmentum superni iuuenis, ut audierit, acciperit. Quod aut filium suum primogenitum Maria peperisse describitur, non iuxta Heluidianos accipiendum est, alios quoque filios eam procreasse, quasi nequeat primogenitus dici, nisi qui hæc beat fratres, sicut non unigenitus, nisi qui caret fratribus, solet appellari. Quia & testimonium legis, & manifesta ratio declarat, omnes unigenitos, etiam primogenitos, non autem omnes primogenitos etiam unigenitos posse uocari, hoc est, non solum esse primogenitum, post quem alij, sed omnem ante quem nullus e uolua processerit. Est ergo Christus Iesus unigenitus in substantia Deitatis primogenitus in susceptione humanitatis, primogenitus in gratia, unigenitus in natura.

B **E**t pannis cum inuoluit & reclinauit in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.) Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi, Qui totum mundum uestitornatu, pannis uilibus inuoluitur, ut nos solum primam recipere ualeamus. Per quem omnia facta sunt, manus pedesque: cuius adstringitur, ut nostræ manus ad opus bonum exertæ, nostri sint pedes in uiam pacis directi. Cuius cœlum sedes est, duri præsepis angustia continet, ut nos per cœlestis regni gaudia dilaret. Qui panis est angelorum, in præsepio reclinat, ut nos quasi sancta animalia carnis suæ frumento reficiat. Qui ad dextram patris sedet, in diuersorio loco eger, ut nobis in domo patris sui multas mansiones præpararet. Quæuis hoc, quod non in parentum domo, sed in diuersorio & in uia nascitur, per significationem intelligi altius potest. Ipse namque ait: Ego sum uia, ueritas & uita, qui ergo per diuinitatis essentiam ueritas & uita permanet, per incarnationis mysterium, uia factus est, qua nos ad patriam, ubi ueritate & uita fruere mur, adduceret. 10am. 14.

Et pastores erant in regione eadem uigilantes, & custodientes uigilias noctis super gregem suum.) Quod uigilant itaque nato Domino pastores supra gregem ouium suarum, significant eos, cum dispensatione manifesta, uigilatos in Ecclesia pastores animarum castarum, quibus dicitur: Pascite, qui in uobis est, gregem Dei. 1. Pet. 5.

Et ecce angelus Domini stetit iuxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos.) Bene autem uigilantibus pastoribus, angelus apparet, eosque Dei claritas circumfulget, quia illi præ cæteris uidere sublimia merentur, qui fidelibus gregibus præesse solliciti sciunt. Dumque ipsi pie super gregem uigilant, diuina super eos gratia largius corrucat. Videte Ecclesiam Ambr. suæ surgentis exordium, Christus nascitur, & pastores uigilare cœperunt, & bene pastores uigilant quos bonus pastor informat. Grex igitur, populus. Nox, seculum. Pastores, sunt sacerdotes, aut fortasse ille sit pastor, cui dicitur: Esto uigilans & confirma cæteros, quia non solum Episcopos, sed etiam angelos destinauit. Angelus Mariam, angelus Ioseph, angelus pastores instruit, & concipiendum, & conceptum, & natum, cœli ciues Deum testantur, ut & mortales sufficienter imbuant, & suum auctori seruitium incessanter impendant. Nam & in sequenti bus tentato, passuro, surgenti, atque ad cœlos ascendenti, semper adesse perhibentur.

Et timuerunt timore magno, & dixit illis angelus: Nolite timere, ecce enim euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo.)

Beda. C Non omni populo Iudæorum, quorum plurimi rebelles extitere, sed omni fidelium populo, de cunctis tribubus gentibus, & linguis, in unam Christi Ecclesiam congregatio, æternum gaudium Euangelizatur & magnum.

Quia natus est nobis hodie saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Vbi notandum, quod Angelus, qui in noctis utiq; uigilijs pastores affatur, non ait: Hac nocte, sed, hodie natus est uobis saluator. Non aliam scilicet ob causam, nisi quia gaudium magnum Euangelizare ueniebat. Nam ubi tristitia significatur, ibi sæpe peccata adiungitur, uel nominatur, ut illud: Omnes uos scandalum patiemini in me in ista nocte. Neq; enim frustra angelus tanto lumine cinctus apparuit, ut claritas Dei pastores circumfulsisset, hoc est, ex omni parte illorū radios luminis aspersisset dicatur, quod nunquam in tota Testamenti ueteris serie, toties angelis apparentibus, adiungitur. Sed mystice premonuit, quod aperte postea monuit Apostolus, dicens: Nox præcessit, dies autem adpropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus.

Beda. Et hoc uobis signū: Inuenietis infantem pannis inuolutū &c.) Notandum solertius, quod signum nati saluatoris datur, infantem non Tyrio exceptum ostro, sed pannis squalentibus inuolutum: nō in ornatis auro stratorijs, sed in præsepibus inueniendum, hoc est, non tantum humilitatis cum & mortalitatis, sed & paupertatis habitum suscepisse pro nobis, quia cum diues esset, pauper factus est pro nobis, ut nos illius inopia ditaremur. Cum esset Dominus cœlorum, pauper factus est: in terris, ut terrigenas doceret paupertate spiritus regnum acquirere posse cœlorum.

Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum & dicentium: Gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis.) Vno Euangelizante nuntio, natum in carne Deum, mox multitudo militiæ cœlestis aduolans confono in laude creatoris ore prorumpit, ut & sui, sicut semper, obsequij deuotionem Christo impendat, & nos suo pariter instruat exemplo, quoties uel aliquis fratrum sacræ eruditionis uerbis infonuerit, uel ipsi lecta siue audita, quæ pietatis sunt, ad mentem re-duxerimus, Deo statim laudes, ore, corde, & opere reddendas. Et bene chorus adueniens angelorum, militiæ cœlestis uocabulum accipit, qui & duci illo potenti in prelio, qui ad debellandas æreas potestates apparuit, humiliter obsecundat, & ipse potestates easdem contrarias, ne mortales tantum tempore ualeant, quantum uolūt, fortiter armis cœlestibus perturbat. Quia uerus Deus est & homo nascit, iure hominibus pax & Domino gloria canitur. Glorificant angeli Deum pro nostra redemptione incarnatum, quia dum nos conspiciunt recipi, suum gaudent numerū repleri: optant pacem hominibus, quia quos infirmos prius abiectosq; dispexerant, nascente in carne Domino, iam socios uenerantur. Qui, cum pacem hominibus poscunt, exponunt, & quibus, uidelicet bonæ uoluntatis, hoc est, eis, qui suscipiunt natum Christum, nō autē Herodi, Pontificibus & Phariseis, ceterisq; Antichristis, qui eius natiuitate audita, turbati sunt, eumq; quantum ualuere, gladijs insecuti: Non est enim pax impijs, dicit Dominus, pax autem multa diligentibus nomen tuum Domine, & non est illis scandalum,

Esaiæ. 48.
Psal. 118.

EPISTOLA PAULI AD HEBRÆOS CAP. I.

Multiphariam multisq; modis olim Deus loquens patribus in Prophetis. Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio, quē constituit hæredem uniuersorum, per quem fecit & secula. Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, portansq; omnia uerbo uirtutis suæ, purgationem peccatorum faciens. Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Tanto melior angelis effectus, quā ad differentius præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et cum iterum introducit primogenitū in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli eius. Ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filium autem.

um autem: Thronus tuus Deus in seculum seculi, uirga equitatis uirga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Et tu in principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis. Et omnes, ut uestimentum, ueterascent, & uelut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Multipharie et multis modis olim Deus loquens patribus in Prophetis) Dicendo enim: Multipharie & multis modis olim Deus locutus est patribus nostris in Prophetis, significat, quod alibi dictū est: Ego enim uisiones multiplicauit, & in manibus Prophetarum assimilatus sum. Quod autem sequitur: In nouissimis diebus locutus est nobis in filio suo, ueluti si diceret: Quid magnum, si Prophetas misit patribus nostris: nobis enim ipsum proprium filium unigenitum misit.

Quem constituit hæredem uniuersorum.) Cum dicit: Quem constituit hæredem humanitatem significat, cui dictum est: Pater me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Ergo non iam portio Domini tantum Jacob, & fors eius Israël, sed omnes nationes & gentes toto orbe diuisas, in hæreditatem distinctam sanguis amplectitur Christi. Hæreditas ab hereditate est, id est, Domino, quod in ea potestate libera dominetur. Hæreditas hic utitur nomine, tu duo quædam per hoc asstruat & ostendat, hoc est, quod proprius sit filius, & quod dominationis illi nulla contingat amissio. Cum ergo dicit: Quem constituit hæredem uniuersorum, sub intelligitur, totius mundi.

Per quem fecit, inquit, & secula.) Vbi sunt qui dicunt: Erat, quando non erat: Sicut enim neminem iudicat pater, sed dicitur iudicare per filium, quoniam iudicem genuit, sic etiam dicitur operari per filium, quia cum constat opificem genuisse.

Qui est splendor gloriæ & character substantiæ eius.) Non enim ex intellectu proprio hæc loquebatur Apostolus, nec humanam hæc dispensationem reperiebat ingenio, sed spiritus sancti hæc illi suggerebat administratio. Hoc cum religiositate debemus accipere, quia ex ipso impassibiliter natus, neq; diminutus, neq; in aliquo minoratus, sed Deus uerus, de Deo uero, omnipotens de omnipotente, lumen de lumine, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.

Portans omnia uerbo uirtutis suæ.) Solent Arriani proponere: Quia cum dixisset Deus: Fiat lux, pater præcepit, filius obedierit. Sed ecce ostendimus, quia suo uerbo cuncta perfecit: Ferens omnia, inquit, hoc est, gubernans, siquidem cadentia & ad nihilum tendentia continet. Non enim minus est, continere mundum quàm fecisse. Sed si oportet aliquid addatū dicere, adhuc amplius est. Nam in faciendo quidem ex nullis existentibus rerum essentia producit, in continendo uero, quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur. Hic ergo dum reguntur, & ad inuicem sibi repugnantia coaptantur, magnū & ualde mirabile plurimæq; uirtutis indicium declaratur.

Purgationem peccatorum faciens.) Postquam enim dixit superius illa magna ualdeq; miranda, dicit nunc & de cura eius & purgatione peccatorum, quam erga nos egit, sic & Petrus de illo ait: Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis liberati, cum iustitia uiuamus. Et Iohannes ait: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris, in sanguine suo, & fecit nos regnum, Sacerdotes Deo & patri suo.

Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.) In excelsis ergo dicens, non eum in loco concludit, sed ostendit omnibus altiozem, quoniam usq; ad ipsum solium paternæ claritatis. Sicut ergo pater in excelsis est, sic & filius. Confessus enim nihil demonstrat aliud, nisi honoris equalitatem.

Tanto enim melior angelis effectus, quāto differentius præ illis nomen hereditauit.) In hoc quod dixit, factus, pro, susceptus, intellige, tanquam si diceret, me ilius est susceptus ab angelis.

Cui

C Cui enim angelorum dixit aliquando: Filius meus es tu? Intendamus ergo quod posuit: Dixit ad me, filius meus es tu, quod etiam ei dicturus erat post Baptismum: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et ut Christum unam personam, id est, uerbum carnē factum esse sentires, adiecit: Ego hodie genui te. Dicendo enim, hodie, cōternitatem suā maiestatis ostendit, hodie enim, apud Deum nullo initio incipit, nullo fine concludit. Non est enim ibi, fuit, neque, erit, sed semper permanet, & semper est, & quicquid dixeris illi, hodie est. Quod ait: Genui te, natiuitatē illam significat, de qua Esaias dicit: Generationem eius quis enarrabit?

Esaie. 53. Et rursum: Ego ero illi in patre & ipse erit mihi in filium. In his duobus uersibus, absolute debellatur iniquitas Iudæorum, quid enim euidentius, quid planius, quā ut esse credatur filius, qui inuocat patrem: & rursum credatur esse pater, qui appellat filium.

Io. Chry. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrę dicit: Innotuit ergo assumptionē carnis appellat, foris enim eramus à Deo, sicut qui sunt extra regales aulas in uinculis conligati. Sic etiam Christus effectus, egressus quippe ad nos, hoc est, carnem sumens & collocatus nobiscum, præcepta Regis innotuit, & sic nos à peccatis emundans, & ad Deum conuertens, in aulam regalem, uelut mediator optimus, introduxit. Propterea ergo exitum uocat suę incarnationis aduentum. Tunc enim totum orbem possedit, cum ab uniuersis est agnitus, quomodo si quis in quandam domum introducat aliquem, & cōfestim omnes illius domus Principes subeat, ut illum promi simul omnes adorent. Ita & Christum secundum carnem iussit à cunctis angelis adorari, dicens: Et adorent eum omnes angeli Dei.

Calliod. Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus. Qui facit angelos suos spiritus, spiritus generale nomē est, incorporalis potentisq; substantię, uisibiliter, siue inuisibiliter, operans quod ei diuinitus inspiratur. Angelorum enim nomē, nō significat naturam, sed obedientiā, ἄγγελος enim Græca lingua dicitur, qui Latine nuntius interpretatur. Nam quando mittuntur, angeli fiunt, cum tamen natura spiritus esse noncantur. Addidit, suos, ut illos ostenderet, qui recta mente Domini uoluntatibus obsecundant.

Hierony. Et ministros suos flammam ignis. Ignem urentem dicit, ut in alijs lumen ueritatis infundant. In alijs peccata consumant. Ignis iste sanctos purgat, peccatores consumit. Ignem istum, qui sanctus est, non timeat, qui peccator est, timeat. Ego puto istos esse ignes angelos eius. Isti ergo angeli, quos consumunt: qui cunctis est lignum, fœnum, stipula, qui aut aurum & argentum est, & lapides præciosi, mittitur quidem in ignem, sed mundior inuenietur.

Io. Chry. Ad filium autem: Thronus tuus Deus in seculum seculi. Ecce magna differentia, quia illi quidem creati sunt, hic autem increatus. Intueris quomodo diuidit, & cū quanta claritate creaturas à creatore discernit, ministros uocans, & Dominum: seruos & hæredem. Ad proprium filium dicit: Sedes tua Deus in seculum seculi. Ecce habes regni signaculum: Et uirga equitatis, inquit, uirga regni tui. Ecce habes & aliud signaculū. Virga uero ista regulā diuine significat æquitatis, quæ ueraciter recta dicit, quia nulla prauitate curuatur, uirga ista iustos regit, impios percutit, continet ueraciter supplicantes, sed hæc uirga non de cępite arboris egreditur, sed ab ipsius diuinitatis iustitiæ procedit, fortitudo inuicta, æquitas rectissima, inflexibilis disciplina.

Calliod. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem. Ipsa est uirga recta, amare æquitatem & odisse nequitiam. Nemo enim perfecte diligit iustitiam, nisi qui & actus pessimos execrat, quoniam diuersis qualitatibus, eodem tempore non est in uno loco. Nec potest ipso momento ibi nigrum uideri, ubi candor infederit, quia & presentia lucis, noctis absentia est.

Virgarecta. Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Alij Reges, qui typum illius prætulerunt, & regnando consortes dicti sunt, oleo corruptibili sunt inuncti. Hic uero filius Dei à Deo patre, oleo exultationis, hoc est, resurrexerat, ascensionis, dominationisq; est delibutus, quia Christus natura unctus, nos per gratiam.

Hieron. Et tu in principio Domine terram fundasti & opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt tu autem permanebis. Cum dicit. Initio terrā tu fundasti Domine, ostendit quod à fanis mentibus non potest abnegari, quia creator ante creaturas suas, sine aliquo initio cognoscitur extitisse, Et inuende, quia hic opiniones Philosophorum mirabilis

A bili breuitate destruxit, quarum prima est: Mundū à nullo esse creatū. Secunda: Sine fine mansurum. Sed, cum dicitur: Initio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt cœli. Prima illa per uersio nephanda conuincitur. Cū uero pronunciat: Ipsi peribunt, finem eos habere declarat, ut nullus in stellis, gentili errore, confideret, cum eas inmutandas esse sentiret. Quod autem ait: Tu autem permanes, sicut eternitatem Domini ostendit, dum crearet omnia, sic, post cœlos mutatos, ipsum dicit in maiestatis suę gloria permanere.

Et omnia, ut uestimentum ueterasceret. Dicendo enim, omnia, ut arbitror, non angelos, non spirituales creaturas designat, quæ in sua dignitate mansuræ sunt, sed illa, quæ cōmutatione probantur obnoxia. Quod autem dicit: Sicut uestimentum ueteresceret, ad carnis fragilitatem uiderit aptandum, ipsum enim, ueterascit, quod in ore uestis morte consumitur.

Et uelut amictum immutabis eos, & mutabuntur. Amictum, id est, opergorium, cœlos forsitan debemus aduertere, qui ad uicem uelaminis terras operiunt, qui simili ter, ut alia, commutabuntur. Et ut facta Domini ostenderet, iam sub æternitate mansura dicit: Mutabis ea, & mutabuntur, quia nunquam erūt ad hoc corruptibile reditura. Nam si corrupti oni ulterius subiacerent, non dicerentur esse mutata. Sicut Daniel propheta testatur, dicens: Quoniam sapientia & uirtus & intellectus ipsius sunt, & ipse mutat tempora & secula, subiecit.

Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Idem positum est contra illa, quæ dicta sunt, quoniam dum illa sunt commutabilia, Dominus semper immutabilis per se ueritatem ipsę omnipotentię eius designat, quia reuera ipse est, cum se digna semper operat, esse naturam eius subsequenter declarat, quia ipse solus per se nouit esse, qui, ut sit, alio non eget adiutore, sic istis tribus uersibus, & mutatio creaturarum, & æternitas Domini mirabili breuitate descripta sunt.

EVANGELIUM IOANNIS CAP. I.

B N principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso uita erat, & uita erat lux hominum. Et lux in tenebris lu-
cet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Iohannes. Hic uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de luminæ, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In propria uenit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Et uerbum caro factum est, & habitabit in nobis. Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi inuigenitā à patre, plenum gratia & ueritate.

IN principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum & c.) In principio erat uerbum. In quo principio? Et uerbum erat apud Deum. Et Deus erat uerbum. Adsiue enim dicenda nomina uerborum, quasi uilerunt uerba. Ecce uerbum dico, cum dico Deus, quā breue est, quod dixi, quatuor literas & syllabas duas. Nunquid nam hoc totum est, Deus, quatuor literę & syllabę duę: an quantum hoc uile est, tantum carum est, quod in eis intelligit, quid factū est. In corde tuo, cū dicerem, Deus, magna & summa quædā substantia cogitata est, uiua, perpetua, omnipotens, infinita, ubiq; præsens, ubiq; tota, nusq; exclusa, qñ ista cogitas, hoc est, uerbum de Deo in corde tuo. Alij Euangelistę Christū ex tempore nati describunt, Iohannes eundē in principio fuisse testat, dicens: In principio erat uerbum, Alij inter homines est subito apparuisse commemorant, ille ipsam apud Deū semper fuisse declarat.

C declarat, dicens: Et uerbum erat apud Deum. Alij eum uerum hominem, ille ipsum uerbum confiteri conuenit Deum, dicens: Et Deus erat uerbum. Alij hominem eum apud homines temporaliter esse factum, ille Deum, apud Deum in principio manentem ostendit, dicens: Hoc erat in principio apud Deum. Alij magna, quae in homine gessit perhibent, ille quod omnem creaturam uisibilem & inuisibilem, per ipsum Deum pater fecerit, docet, dicens: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Fuerunt heretici, qui dicerent: Si ergo natus est, Christus erat, quando non erat, hos in primo sermone redarguit Euangelista, cum dicit: In principio erat uerbum. Fuerunt alij, qui Christum hominem tantum, non & Deum crederent, quos consequenter opprimit, cum ait: Et Deus erat uerbum.

Aug. Omnia per ipsum facta sunt.) Vniuersa enim creatura per ipsum facta est, maior, minor, superna, inferna, spiritalis, corporalis, nulla enim forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualiscumque substantia, quae potest habere pondus, numerum, mensuram, esse potest, nisi per illud uerbum, & ab illo uerbo creatore, cui dictum est: Omnia in mensura, in numero, & pondere disposuisti.

Et sine ipso factum est nihil.) Peccatum non per ipsum factum est, & idolum non est per uerbum factum.

Hiero. Per hanc enim sententiam excluduntur idola. Propter quod ait apostolus: Scimus, quia nihil est idolum.

1. Corin. 8. Omnia creata uel facta per uerbum bona sunt, & modo suo subsistunt. Omnia igitur creatura modo suo subsistunt, omne quod subsistit, naturam habet, nihil non habet naturam, nihil igitur non subsistit malum, sine uerbo factum est, sine uerbo factum est nihil, malum igitur nihil est. Nihil uero non subsistit, malum igitur non subsistit, nullum malum subsistit, omnis creatura subsistit. Nullum igitur malum creatura est, quare nihil neque bonum aliquid est, neque ullo modo subsistit, neque ulla creatura est, & omne quod modo aliquo est, & bonum est, & non nisi per uerbum est.

Aug. Quod factum est: In ipso uita est.) Sic distinguendum est, quod factum est, hic subdistingue, & deinde infer. In ipso uita est, facta est terra, sed in ipsa non uita. Est autem in ipsa sapientia, specialiter ratio quaedam, quae terra facta est, haec uita est, terram uidet, est in arte terra. Coelum uidet, est in arte coelum, solem & lunam uidet, sunt ista in arte, sed foris corpora sunt, in arte uita sunt.

Et uita erat lux hominum.) Ergo illa uita, per quam facta sunt omnia, ipsa uita, lux est, & non quorumcumque animalium, sed lux hominum, quia ex ipsa homines illuminantur, peccata non illuminantur, homo enim factus est, ad imaginem Dei, & habet rationalem mentem, per quam possit percipere sapientiam.

Et lux in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehenderunt.) Homines infideles, iniusti, iniqui, rapaces, auari, amatores seculi, hi sunt tenebrae, quae Dominum non comprehendunt, id est, non intelligunt. Purga de oculo tuo, quicquid mali est, & uidebis sapientiam, quae Deus est: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.

Matth. 5. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes.) Quia ergo Dominus Iesus Christus sic erat homo, ut lateret in illo Deus, missus ante illum magnus homo, per cuius testimonium inueniretur plusquam homo. Et quis est hic? fuit homo: & quomodo possit iste uerbum de Deo dicere missus a Deo: quid uocabatur, cui nomen erat Ioannes: quare uenit? audi.

Hic uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederet per illum. Non erat ille lux &c.) Qualis iste, qui testimonium perhiberet de lumine: magnum aliquid iste Ioannes, ingens meritum, magna gratia, & magna celestis: quare igitur uenit? testimonium perhiberet de lumine, ut quid hoc, ut omnes crederent per illum, & de quo lumine testimonium perhiberet. Erat lux uera, quare additum est, uera, quia & homo illuminatus, dicitur lux, sicut Dominus Iesus discipulis ait: Vos estis lux mundi, & Apostolus inquit: Fuitis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Nam & oculi nostri dicuntur lumina, sed nisi aut per noctem lucerna accendatur, aut per diem sol exeat, lumina illa sine causa patent, sic & Ioannes erat lux, sed non uera, quia illuminatione factus est lux.

Erat lux uera, quae illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Omnem

A Omnem uidefecit, qui illuminatur siue naturali ingenio, seu sapientia diuina. Sicut enim nemo Beda. a semetipso esse, ita etiam nemo a semetipso sapiens esse potest, sed illo illustrante, de quo scriptum est: Omnis sapientia a Domino Deo est, cuius utramque naturam, & diuinam uidefecit, quia semper ubique totus manet, & humanae, ex qua in tempore natus, loco inclusus, apparuit, consequenter Euangelista describit, dicens:

In mundo erat.) Non putes, quia sic erat, quomodo in mundo est terra, coelum, luna, stellae, arbores, pecora, & homines, non sic Deus in mundo erat, sed sicut artifex regens, quod fecit, Deus autem infusus mundo ubique positus, praesentia maiestatis facit & gubernat quod fecit.

Et mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.)

Quid est, Mundus per ipsum factus est: coelum, terra, mare, & omnia quae in eis sunt, mundus dicitur. Nunquid caeli non cognouerunt, qui stellam miserunt? Aut Angeli non cognouerunt, qui accesserunt & ministrabant ei? Aut sidera non cognouerunt saluatorem suum? omnia undique testimonium perhibuerunt. Qui ergo non cognouerunt? amatores mundi, qui, amando mundum, dicti sunt mundus, hoc enim meruerunt appellari, quod ille, ubi habitant. Nam qui non diligunt mundum, carne uersantur in mundo, sed corde inhabitant caelum.

In propria uenit.) In propria, quia in mundo, quem per diuinitatem fecit, per humanitatem natus apparuit. In mundo ergo erat, per diuinitatem: in mundum uenit, per incarnationem. Venire quippe uel abire humanitatis est, manere & esse diuinitatis.

Et sui eum non receperunt.) Homines scilicet, quos ipse creauit, Iudaei quos peculiarem sibi elegerat in plebem, quibus suae cognitionis reuelauerat archana, quos mirificis patrum glorificauerat actis, quibus suae legis doctrinam contulerat. Ex quibus se incarnandum promiserat, & in quibus se incarnatum, ut promiserat, ostendit, ipsi eum recipere magna ex parte recularunt, multi enim eum ex utroque populo respuerunt, multi receperunt, de quibus Euangelista consequenter insinuat, dicens:

Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri &c.)

B Magna beneuolentia, magna misericordia, unicus natus est, & noluit manere unus, sed Deus unicum et eundem ipsum quem genuerat, & per quem cuncta creauerat, misit in hunc mundum, ut non esset unus, sed fratres haberet adoptatos. Non enim nos nati sumus de Deo quomodo ille unigenitus, sed adoptati per gratiam ipsius. Ergo potestas, ut filij Dei fiant, qui credunt in eum, cum hoc ipsum datur eis, ut credat in eum. Dominus noster, matrem tantummodo habet super terram, & nos patrem tantummodo habemus in caelo. Cum enim accepisset mortalem hominem Adam, dedit hominibus immortalem suum patrem Deum.

Ex munere diuino, prius potestate adoptionis accepta, postea consecuti sunt, ut esse filij Dei merebantur.

Qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate uiri, neque ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt.) Quod dicit: Ex sanguinibus, non est Latine, sed Graece possum est pluraliter *ἐκ σαρκῶν*, apud Latinos enim semper sanguis dicitur singulariter, sed masculit ille qui interpretabatur, quasi minus Latine loqui, secundum Grammaticos, & tamen explicare ueritatem secundum auditores infirmos. Si enim diceret, ex sanguine, singulariter, non explicaret quod uolebat. Ex sanguinibus enim maris & foeminae nascuntur homines. Quid autem subdit: Neque ex uoluntate carnis, carnem pro foemina posuit, quia de costa cum facta esset, dixit Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et Apostolus: Nemo carnem suam odio habet, id est, uxorem. Carnalis quippe nostra generatio ex sanguinibus, id est, ex natura maris & foeminae ducit originem. Ac uero spiritalis spiritus sancti gratia ministratur, quam carnalis distinguens Dominus, ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod natus est ex carne, caro est, & quod natus est ex spiritu, spiritus est.

Et uerbum caro factum est & habitauit in nobis.) Verbum caro factum est, ut nos de carne transiremus in uerbum, nec uerbum desisset esse, quod fuerat. Nec homo perdidit esse, quod natus est, gloria est acta, non natura mutata.

Medicus ergo iste sic uenit, ut de carne uicia carnis extingueret, & de morte occideret mortem. Ideo

Ctem. Ideo uerbum caro factum est, ut possimus dicere: Vidimus gloriam eius. Qualem gloriam? qualis factus est filius hominis.

Beda Et uerbum caro factum est. Nihil aliud debet intelligi, quam si diceretur, & Deus homo factus est, carnem uidelicet induendo & animam, ut sicut quisque nostrum unus homo ex carne confiat & anima, ita unus ab incarnationis tempore Christus, ex diuinitate, carne & anima confiat.

Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre.) Gloriam Christi, quam ante incarnationem uidere non poterant homines, post incarnationem uiderunt, & aspicientes humanitatem miraculis resurgentem, & intelligentes diuinitatem intus latentem, illi maxime, qui eius claritatem ante passionem transfigurati, in monte sancto contemplari meruerunt, uoce delapsa ad eum huiusmodi a magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, & post passionem, resurrectionis, ascensionisque ipsius gloria conspicua, spiritus eius sunt dono mirifice refectioni, quibus omnibus manifeste cognouerunt, quod huiusmodi gloria, non cuiuslibet sanctorum, sed illi soli homini, qui esset in diuinitate unigenitus a patre conueniret.

Fulgentius. Plenum gratia & ueritate.) Quia & in diuina natura, quia Deus ueritas est, plenusest, & in humana, in qua homo uerus, gratia factus est, plenus est, in illa plenitudine Deus est in forma Dei, & qualis Deo, in ista plenitudine, seruus in forma serui, quia in similitudine hominum factus, & habitu est inuentus ut homo.

Phil. 2. Gratia plenus erat, & est homo Christus Iesus, cui singulari munere, præ cæteris mortalibus datum est, ut statim ex quo in utero uirginis concipitur, & homo fieri inciperet, uerus esset & Deus.

CONCORDIA. Istarum duarum in plurimis sit concordia lectionum. Euangelium dicit: In principio erat uerbum. Et Apostolus: Tu in principio Domine terram fundasti. Euangelium dicit: Omnia per ipsum facta sunt, & mundus per ipsum factus est. Apostolus dicit: Per quem fecit & secula. Notandum quod Dominum Iesum Christum, utriusque Deum appellauerunt. Euangelium ubi ait: Et Deus erat uerbum. Apostolus ubi dicit: Thronus tuus, Deus in seculum seculi.

Psal. 45.

IN NATALI SANCTI STEPHANI

LECTIO ACTVVM APOSTOLO. CAP. V.

Stephanus plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellabatur Libertinorum & Cyrenensium & Alexandrinorum, & eorum, qui erant a Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano, & non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur in eum. Cum autem esset Stephanus plenus spiritu sancto, intendens in cælum, uidit gloriam Dei, & Iesum stantem a dextris Dei. Et ait: Ecce uideo cælos apertos, & filium hominis stantem a dextris uirtutis Dei, exclamantes autem uoce magna, continuerunt aures suas, & impetum fecerunt unanimitè in eum. Et efficientes eum extra ciuitatem lapidabant, & testes deposuerunt uestimenta sua secus pedes adolescentis, qui uocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum, inuocantem & dicentem, Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus clamauit uoce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormiuit in Domino.

Stephanus

A Stephanus plenus gratia & fortitudine.) Stephanus ἑσθαιος Græce, Latine Hiero. Coronatus dicitur, qui pulcherrima ratione quod percepturus erat in re, quodam præfatio præoccuparet in nomine: lapidatus humiliter, sed sublimiter coronatus, Hebraicæ autem interpretatur norma uestra, quorum uidelicet: nisi martyrum sequentium, quibus primo patiendo, forma factus est, moriendo pro Christo.

Faciebat signa & prodigia.) Prodigia dicuntur, porro dicentia, id est, nouum aliquid longefuturum prædicentia. Signa dicuntur, indicia aliqua, ab eo quod aliquid significent.

Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant a Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano.) Synagoga Græce, Latine congregatio dicitur. Libertini, qui de seruitute manumissi & libertate donati sunt. Constat autem, de syrype seruili fuisse, qui primo fidei Christi restiterunt, qui etiam ab hominibus emancipati, tamen serui erant peccati. Cilicia, cæterus, luctus, uel uomitus interpretatur. Alexander, auferens angustiam tenebrarum: Asia, deuota uel elatio interpretatur.

Et non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur.) Hoc est, quod Dominus ipse suis martyribus ait: Ego enim dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij uestri.

Audientes autem hoc, dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus.)

Conscientia cum arguitur, inpatiens est, & non poterant Christi ueritatē sustinere. Aures eorum, furor in mentis in uultu demonstrabant. Stridebant dentibus in eum, carnes lacerare cupientes, offendentes se esse beluas. Inde enim minabantur, unde tantummodo ostendebantur & beluæ, & impletum est in illis: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Cum autem esset Stephanus plenus spiritu sancto, intendens in cælum, uidit gloriam Dei, quia plenus erat spiritu sancto propterea intendebat in cælum.)

Plenitudo enim spiritus sancti, non cum permittebat terrena aspiciere. Nam & Moyses uidisse dicitur gloriam Dei, & populus in consecratione domus Domini, uidisse dicitur gloriam Dei Israël. Et Apostolus Iohannes dicit in Euangelio: Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre.

Et Iesum stantem a dextris Dei.) Stantem dixit, non sedentem, stabat cum martyre suo, & pugnat quasi in prælio constitutus. Ille lapidabatur, & Iesus suscipiebat plagas.

Ecce uideo cælos apertos.) Iam mihi aperta est uia, ad huc in terra sum, etiam ad cælorum regna aspicio, cælos istos aperuerunt mihi lapides uestri, persecutione uestra aperuistis mihi cælos, usque ad huc cælos apertos non uideram, languis meus clauis cælorum est. Ac si diceret: Deponite lapides, confitemini Iesum, & uos uidebitis cælos apertos, & filium hominis stantem a dextris Dei, sed illi lapides tenentes, persecutionis ueritatē, mauidire non poterant.

Et filium hominis stantem a dextris uirtutis Dei.) Cum Dominus Iesus Christus, Dei & hominis perfectus sit filius, quid est, quod hunc beatum martyr, hominis potius, quam Dei filium appellare maluit: cui plus utriusque gloriæ uideretur adlaturus, si eum Dei potius quam hominis filium appellare uoluisset, nisi ut hoc testimonio Iudæorum confundere tur infidelitas, qui se hominem crucifixisse, & hunc Deum credere noluisse meminerunt. Ad confortandum ergo beati martyris sapientiam, cælestis regni ianua panditur, & ne innoxius homo lapidatus tibi in terra, Deus homo crucifixus apparet coronatus in cælo. Unde: quia, stare, pugnantis uel adiuuantis est, recte a dextris Dei stantem uidit, quem inter homines persequentes adiutorem habuit.

Exclamantes autem uoce magna, continuerunt aures suas.) O prauos animos, claudunt aures, ne apertis illis ingrediat ueritas. Claudunt aures, quia clausos habebant & oculos, & cælos apertos non uiderant.

b & impetum

C Et impetum fecerunt unanimiter in eum.) Vna impietas, unus impetus, maior consensus in scelere, quam in religione.

Beda. Et efficietes eum extra ciuitatem lapidabant.) Et Dominus extra portam passus est, qui nos elegit de mundo in supernum suum regnum & gloriam, & Stephanus, quasi aduena mundi, extra ciuitatem lapidatur. Non enim habuit hic manentem ciuitatem, sed futuram rota mente querebat. Et iuxta rerum immutationem martyr mundi cordis, ad caelos intuitu dirigit, persecutor dure crucis manus ad lapides mittit.

Deut. 17. Et testes deposuerunt, uestimenta secus pedes adolescentis, qui uocabatur Saulus.) Quare testes falsi primum lapidauerunt: quia lex praeeperat, ut quicumque testimonium diceret contra aliquem causae mortis, ipse primum lapidem mitteret in eum, quem primum ore occiderat suo.

Hiero. Deponunt uestimenta, qui iam Dei auxilium proiecerant. Saulus autem temptatio, siue infernus interpretatur. Recte igitur, qui lapidabant martyrem, uestimenta sua iuxta infernum reliquerant.

Et lapidabant Stephanum inuocantem & dicentem: Domine Iesu suscipe spiritum meum.) Videte confessionem, hominem uidet stantem, & tamen Dominum confitetur. Ac si diceret: Domine Iesu, stas quidem quasi homo, sed adiuuas quasi Deus. Stas, surrexisti ut me uenientem susciperes & amplexareris, filius inuocat patrem, martyr inuocat agonithen. Domine Iesu suscipe spiritum meum, qui expellitur de carne mea, propter confessionem tuam, fas est enim, ut spiritus, qui pro te funditur a te suscipiatur.

Beda. Positis autem genibus clamauit uoce magna dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum, & cum hoc dixisset, obdormiuit.) Pro se quidem stans orauit, pro inimicis genu flexit, quia ipsorum maior iniquitas, maius supplicandi remedium flagitabat. Et mira beati martyris uirtus, qui sic zelo seruebat, ut eis, a quibus tenebatur, palam suae perfidiae culpas exprobraret, sic dilectione ardebat, ut in morte quoque pro eis, a quibus occidebatur, oraret.

EVANGELIUM MATTHAEI CAP. XXXII.

D Dicebat Iesus turbis Iudaeorum & principibus sacerdotum. Ecce ego mitto ad uos Prophetas & Sapientes & Scribas, & ex illis occiditis & crucifigitis, & ex eis flagellabitis in synagogis uestris: Et persequimini de ciuitate in ciuitate, ut ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariae filij Barachiae, quem occidistis inter templum & altare. Amen dico uobis, uenient haec omnia super generationem istam. Hierusalem, Hierusalem, quae occidit Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti. Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Dico enim uobis, non me uidebitis amodo, donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine Domini.

Dicebat Iesus turbis Iudaeorum: Ecce ego mitto ad uos Prophetas & Sapientes & Scribas, & ex illis occiditis & crucifigitis & flagellabitis in synagogis uestris, & persequimini de ciuitate in ciuitatem, ut impleatis mensuram patrum uestrorum.)

Hiero. Id est, quod illis defuit, uos adimplete. Illi enim interfecerunt seruos, uos Dominum crucifigite: illi prophetas, uos enim qui per Prophetas praedicatus est. Potest hoc & ad discipulos eius referri, de quibus nunc dicit: Ecce ego mitto ad uos Prophetas &c. Simulque obserua iuxta Apostolum scribentem ad Corinthios, uaria dona esse discipulorum.

A Iosum Christi. Alios Prophetas, qui uentura praedicant. Alios Sapientes, qui nouerunt quando debeant proferre sermonem. Alios Scribas in lege doctissimos, qui describunt in tabulis cordis sui, ex quibus lapidatus est Stephanus, Paulus occisus, crucifixus Petrus, flagellati in Actibus Apostolorum discipuli, & persecuti eos sunt de ciuitate in ciuitatem, expellentes de Iudaea, ut ad gentium populum transfugerent.

Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram.)

Quaeritur, quomodo sanguis omnium Prophetarum atque iustorum, ab una Iudaeorum generatione requiratur, cum & multi sanctorum, siue ante incarnationem, seu post mortem, reuersionemque saluatoris ab alijs sunt nationibus interempti, & ipse Dominus Iudaeis licet acclamantibus, a Romano tamen praefide, Romanisque sit militibus crucifixus. Sed moris est scripturarum, duas saepe generationes hominum, honorum scilicet & malorum computare, hoc est, eorum, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt: & eorum, quibus dicitur: Vos ex patre Diabolo estis, & alibi: Serpentes, generatio uiperarum.

Dicamus breuiter, quare sanguis Abel iusti usque ad Zachariam filium Barachiae, ab illa generatione quaeratur, cum neutrum eorum occiderit: Regula scripturarum est, duas generationes, honorum uel malorum nosse. Bonorum, de qua scriptum est: Haec est generatio quaerentium Dominum, quaerentium faciem Dei Iacob, & in alio loco de omnibus sanctis: Generatio recto rum benedicetur. De malis uero: Generatio uiperarum, & requiruntur omnia a generatione ista. Et illud: Generatio praua atque peruersa, haec cine reddis Domino, popule stulte & insipiens, & gens sine consilio & sine prudentia: Ergo isti, qui similia Cain & Ioas contra Apostolos gesserunt, de una generatione esse referuntur: & omnes sancti, qui similes in uirtutibus sunt, una generatio esse uidetur.

A sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariae filij Barachiae.)

Quaeritur, cur duos hos specialiter posuit Abel & Zachariam, quia neuter uenit praesens fuit, & postea multi ab eis sancti occisi sunt, nimirum pro aequalitate piaculi. Cain enim occidit Abel fratrum suum, nulla causa iusta existente. Ioas quoque rex filium sacerdotis nutriendum se, & eripientis de morte, & in templo septem annis abscondens se, cum Athalia, auia eius, omne semen regium, desiderio regni, interfecisset, maximeque conuictaneum suum: horum, inquam, omnium obitus, interfecit. Item quaeritur: Si sanguis horum, qui post hunc occisi sunt, uenit super eos, nimirum Zacharias sanctos, in fine mundi passuros, significat, quorum omnium sanguis uenit super generationem malam, cuius malicia unita est, quare a sanguine Abel, qui primus martyrium passus est, mirum non est. Sed quare usque ad sanguinem Zachariae quaerendum est, cum & multi post eum usque ad natiuitatem Christi, & ipso mox nato innocentes in Bethleem perierint ab hac generatione perempti: Nisi forte, quia Abel pastor ouium, Zacharias sacerdos fuit, & hic in campo, ille in atrio templi necatus est. Vtriusque gradus martyres, & laici scilicet & altaris officio mancipati, sub eorum uoluit intumescere uocabula.

B Quem occidistis inter templum & altare.) Inter parietem templi & altare interius, siue, ut alij dicunt, inter ruinas templi & altare hostiarum exterius. Quaeritur, qui sit iste Zacharias filius Barachiae, qui occisus est inter templum & altare, quia multos legimus Zacharias. Sed, ne libera nobis tribueretur erroris facultas, manifeste ostendit, de quo dicit hoc, quod additum est: Quem occidistis inter templum & altare, illum significare Zachariam uolens, qui occisus est a Ioas Rege Iudae, sicut Regum narrat historia. Sed obseruandum, quod ille Zacharias non sit filius Barachiae, sed filius Ioadae sacerdotis, unde scriptura refert: Non fuit recordatus Ioas patris eius Ioadae, quae sibi fecisset bona. Cum ergo Zachariam teneamus & occisioni consentiat locus, quaerimus, quare Barachiae dicitur filius & non Ioadae. Barachias in lingua nostra benedictus Domini dicitur, & Ioadae iustitia interpretatur, & ideo uir iustitia plenus, benedictus Domini recte appellatur.

Hierusalem, Hierusalem, quae occidit Prophetas & lapidas eos qui ad te missi sunt.) Hierusalem, non saxa & aedificia ciuitatis, sed habitatores uocat, quia patris plangit affectu, sicut & in alio loco legimus, quod uidens eam, fleuerit.

Quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti.) In eo autem quod dicit: Quoties uolui congregare filios tuos, omnes retro Prophetas, a te missos esse testatur. Auis quoque similitudine

b 3 congre-

Beda.

Math. 3.

Hierony.

Psal. 24.

Psal. 112.

Psal. 78.

Beda.

Math. 2.

Hieron.

2. Par. 24.

Hier.

Luc. 19.

Congregantis sub pennis nidum suū, in Cantico Deuteronomij legimus: Sicut Aquila protegit nidum suum, & super pullos suos desiderauit, expandens alas suas, suscepit eos & tulit super pennas suas. Et pulchre, qui Herodem de sua nece tractantem, uulpem uocarat, seipsum autem conparat. Fraudulenta enim uulpes, semper insidias aubus tendere non cessat. Quod dicit: Qui ad te missi sunt, hoc est, qui ad profectū tuū missi fuerāt. Quoties uolui, ac si diceret, indebita reddis mihi, cōgregare de Aegypto, & Babylone pullos sub alas. Deū autē Domini Moses & Aarō, qui eduxerūt populū de Aegypto, siue Zorobabel & Eldras & Neemias, & Iesus filius Iosedech Dūces, qui eduxerūt populū Israhēl de Babylone. Queritur quomodo dicit: Quoties uolui, cū Propheta dixerit: Omnia quę uoluit Dñs fecit, id est, nolui ex me, sed uoluisit ex uestra parte.

Hiero. Ecce relinquetur domus uestra deserta. Hoc ipsum ex persona Hieremie, iam ante dixerat: Relinqui domum meam, dimissi hæreditatem meam, facta est mihi hæreditas mea quasi spelunca hyenæ. Desertam Iudæorum domum idem templum illud, quod ante fulgebatur angustiis oculis conprobamus; quia habitatorem Christum perdidit, & hæreditatem præbere gestiens, occidit heredem. Aliter, ecce relinquetur uobis domus uestra deserta, hoc est, nunc uestra est, non mea, quæ dudum domus mea uocabatur. Deserta in uindicta crucis, siue templū Iudæorum à Domino habitatore relinquetur, ibi quæ ad gentium Ecclesiam.

Bedæ. Ipsam ciuitatem, quam nidum suum uocauerat, nunc domū Iudæorum appellat, quæ nō inmerito Domini auxilio nudata, suæ ditioni relinquitur, quia non solum auis illius omnipo tentis, quam Mathæus gallinam nuncupat, alis protegit, sed eandem auem, se protegere uolentē, uulpibus, deuorandam, idem Herodi & Pilato crucifigendum tradidit Christum, Nec mora uulpi earundē, hoc est, regum terræ, & ipsæ rapinæ donatur, occiso enim Domino uenerunt Romani, & quasi nidum uacuum diripientes, tulerunt eorum locū, gentem & regnū.

Hiero. Sciendum quia hyenæ, unde superius in testimonio Hieremie, mentio facta est, bestia est, quæ nō cū cadaueribus mortuorum uiuit, & de sepulchris solet effodere corpora, nihil quæ est immunditiæ, quo non uescatur, talis est Israhēl, offendens Dominum suum, & omnium bestiarum morsibus, traditus, nempe quia à Domino est derelictus.

Aug. Dico enim uobis: nō me uidebitis amodo donec dicatis: Benedictus, qui uenit in nomine Domini. Hæc quidem turbæ dixerunt Domino, ueniēti ad Hierusalē, sed quia Lucas non dicit, quod hinc abscesserit Dominus, ut non ueniret, nisi eo tempore, quo iam illud diceretur. Perseuerat quippe in itinere suo, donec ueniat Hierusalē. Cogit profecto hoc mystice intelligi, de illo eius aduentu, quo in claritate uenturus est, maxime cum Mathæus Dominum prædecantatas ei à turba laudes dixisse testatur.

Hiero. Idē quod dicit: Donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine Domini, hoc uult intelligi, nisi poenitentiam egeritis, & confessi fueritis, ipsum me esse, de quo Prophete cecinerunt, filium omnipotentis patris, meam faciem non uidebitis. Habent Iudæi, datum sibi tempus poenitentiae, confiteantur: Benedictus qui uenit in nomine Domini, & Christi ora conspiciant.

CONCORDIA Itarum duarum in hoc sit concordia lectionum, quia utraq; de lapidatione iustorum, unam faciunt mentionem. Hæc est lectio Actuum Apostolorum, de beati Stephani, perspicue, & proprie iam parata. Euangelij uero lectio, de cuiuslibet Prophete lapidatione absolute facit, non proprie mentionem.

IN NATALI SANCTI IOANNIS EVANGELISTAE,

Lectio Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Ephesios capite primo.

Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali, in caelestibus in Christo: Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui predestinauit nos in adoptione filiorum per Iesum Christum, in ipsum, secundum propositum uoluntatis sue, in laudem glorie gratie sue, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionem, per sanguinem eius, in remissione peccatorum, secundum diuitias gratie eius, quæ superabundauit in nobis.

Hiero. Benedictus Deus & pater Dni nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo. Quomodo secundum substantiam Deus bonus, nos comunione sui, efficit bonos, ita ipse benedictus, nos prestat esse

A benedictos. Benedixit autem nos, non in una benedictione tantum, sed & in cunctis, nō quod omnes omnia consequamur, sed dum singuli, uel singulas, uel plures habemus, ex omnibus omnes singulas possideamus, & nō interrenis benedictionibus, sed spiritalibus. Queritur, quomodo ad huc in terra nos positos, caelesti benedictione benedixerit. Siue igitur quod conuersatio nostra in caelis est, & non sumus de mundo isto, sed deposita imagine τῶν ἁγιῶν, portamus imaginē supercaelestis, & in carne nō uiuimus, sed in spiritu, siue quod omnes benedictiones spiritalis in Christo, licet in terra sit, tamen de caelestibus cōpenteur: Benedixit nos, inquit, in omni benedictione spiritali, id est, in sermone Dei, & sapientia, & uirtute, ceterisque uirtutibus. Dupliciter autem legendum: Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, ut sit benedictus Deus, qui uniuersorum conditor est, & hic distinctio, deinceps inferatur, qui est, & pater Domini nostri Iesu Christi. Vel ita, ut Deus & pater, ad Dominum nostrum, in cōmune referatur, benedictus Deus, eius qui assumptus est hominis, & pater eius, qui in principio apud Deum, erat Deus uerbum. Non quo alius assumptus homo, & alius sit sermo, quod assumperit, sed quo unus, atque idem, pro uarietate causarum, nunc sublimis, nunc humilis prædicet.

Sicut elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem. Volens itaque Paulus ostendere, quod Deus nos elegit, ut essemus sancti, & immaculati coram ipso, hoc est, Domini ante fabricam mundi, in presentia Dei, cui omnia futura iam facta sunt, & antequam fiant uniuersa, sunt nota, hoc uisus est sermone dicens. Ante constitutionem mundi. Quod autē ait: Ut essemus sancti & immaculati. Inter sanctum & immaculatum, hoc interest, quod sanctus & immaculatus intelligi potest. Immaculatus uero, nō statim & sanctus. Paruuli uero immaculati sunt, qui integro corpore nō fecerunt peccatum, & tamen nō sancti, quia sanctitas uoluntate & studio cōparatur.

In charitate predestinans nos in adoptione filiorum, per Iesum Christum &c.) Dupliciter legēdū, ut charitas, uel superioribus, uel inferioribus copulet. Cū superioribus ita, ut essemus sancti & immaculati corā ipso in charitate. Cū inferioribus ita, in charitate predestinans nos &c. Nec nō etiā hoc inferendū, quod cū predestinet nos in adoptione filiorum, per Iesum Christum, tamen nō ante filij esse possumus, nisi filij eius Iesu Christi fidem & intelligentiam recipiamus, & illa quidem natura filius est, nos uero adoptione. Ille nunquam filius nō fuit, nos antequam essemus predestinati sumus &c. Spiritum adoptionis accepimus quando credimus in filium Dei.

Secundum placitum uoluntatis suæ.) Verbum εὐδοκία, quod Latinus interpretatus est, placitum, apud Græcos compositum est, ex duobus integris, εὐδὸ τῶν ἔργων καὶ τῶν δυνάμεων, id est, à bene & placito, quod nos possumus dicere, beneplacitum, quia nō statim omne quod placet, & bene placere potest, sed hoc beneplacitum dicitur, ubi quod placuit, recte placitum comprobatur.

In laudem glorie gratie sue, in qua gratificauit nos in dilecto.) Omnis ergo gratia quæ consequimur, in gloria & laude eius, qui nos gratificauit in dilecto, hoc est, in Domino Iesu Christo & saluatore cōpletur, quia absque sapientia, ueritate, iustitia, pace, redemptione, quibus omnibus Christus intelligitur, nullum bonum esse potest. Nec putandū quod in Latinis codicibus, habet scriptum, in dilecto filio suo, sed simpliciter & absolute, in dilecto. Quod ita mihi intelligendū uidetur, ut subaudiatur, ab omnibus. Si enim Christus, ut sepe iam diximus, sapientia est, iustitia, pax, gaudium, &c. hæc uirtutum uocabula, etiam hi, qui sequi nequeunt diligunt & nullus tam confessi sceleris est, ut nō sapientiam, & iustitiam amare se dicat, iste est dilectus, quem estimo in Esaia significari: Cantabo dilecto, & uinea facta est dilecto, & in Psalmo. Et dilectus quemadmodum filius unicorinum.

In quo habemus redemptionem.) Ille redimitur, qui captiuus est, & in hostium ueniens potestatem, liber esse desinit, ita & nos quidam dicunt, in hoc mundo esse captiuos, & sub principibus, & potestatibus, iugo seruitutis teneri, nec ante uincas catenas explicare manus, & ociosos sursum ad tollere, nisi redemptor aduenit Iesus Christus filius Dei, qui proprium sanguinem dedit, & nos deseruitute eripiens, libertate donauit.

Per sanguinem ipsius.) Dupliciter uero sanguis Christi, & caro intelligitur, uel spiritalis illa atque diuina, de qua ipse dicit: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus, **Ioan. 6.** Et: Nisi manducaueritis carnem meam, & sanguinem meum biberitis, non habebitis uitam eternam. **Ioan. 19.** Vel: Caro & sanguis quæ crucifixa est, & qui militis effusus est lancea.

Remissionem peccatorum.) Consequenter autē post redemptionem sanguinis Christi, remissionem accepisse scribuntur peccatorum, quia nisi redempti fuerimus, frustra nobis peccata donant, nec ante ueniā accipere possumus nisi precium pro nobis, crucis quodam uictor accepit.

b 4 Secun.

Esaiæ 5.
Psal. 29.

C Secunda diuitias gratiæ eius, quæ abundauit in nobis.) Qui intelligit hoc, quod dictum est: Gratia estis saluati & non ex operibus, iste scit, quod secundum diuitias suas, Dei gratia abundet in nobis, maxime in Ecclesia de gentibus congregata. An non est magnitudo gratiarum in Paulo & in ceteris sanctis de quibus dicitur: Nescitis, quoniam angelos iudicabimus: Has diuitias gratiarum, ille in se non facit uacuas, qui, quantum ualet humana fragilitas, laborat, contendit, & cum Paulo dicit: Gratia eius in me uacua non fuit: qui uero ad deteriora delabitur, in isto, diues gratia Dei, paupertate tenuabitur.

EVANGELIUM IOANNIS CAP. VLT.

Dixit Iesus Petro: Sequere me. Conuersus Petrus, uidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cœna supra pectus eius, & dixit: Domine, quis est qui te tradet? Hunc ergo cum uidisset Petrus, dixit Iesu: Domine, hic autem Quid? Dicit ei Iesus: Si cum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Tu me sequere. Exijt ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus, quia non moritur. Sed si cum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Hic est discipulus iste, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia uerum est testimonium eius.

Beda. **D**ixit Iesus Petro: Sequere me.) Postquam enim Dominus Iesus significauit Petro, qua morte clarificaturus esse Deum, protinus adiungit: Sequere me, ac si aperte dicat: Quia ipse pro tua redemptione, crucis supplicium subire non timui, quid tu pro mei cõfessione nominis crucem pati formidas? qui eo gloriosiore martyrii palma glorificaberis, quo in hac promerenda magistrum iter sequeris.

Conuersus uidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem.)

Hinc etenim patet, quia cum dixisset Iesus Petro: Sequere me, surrexit de loco conuiuij, & cepit abire. Secutus est autem eum Petrus secutus est & ille discipulus, quem diligebat Iesus, Ioannes uidelicet, ipse, qui hoc scripsit Euangelium. Diligebat autem eum Iesus, non exceptis ceteris singulariter solum, sed præ ceteris familiariter unum, quem specialis prærogatiua castitatis, ampliori dilectione fecerat dignum. Omnes quippe diligit, qui omnibus dicit: Sicut dilexit me pater & ego dilexi uos, manete in dilectione mea. Sed hunc præ omnibus diligit, qui uirgo electus ab ipso, uirgo in eum permansit. Tradunt namque hystoriæ, quod cum de nuptijs, uolentem nubere, uocauerit, & propterea, quem à carnali uoluptate retraxerat, potiore sui amoris dulcedine donauit.

Qui recubuit in cœna super pectus eius.) Quod autem discipulus ille super pectus magistrum recubuit, non præsentis solummodo dilectionis, sed & futuri signum mysteriorum figurabatur. Etenim tunciam Euangelium, quod idem discipulus erat scripturus, uberior atque altius cæteris sacræ scripturæ paginis archana diuinæ maiestatis esse comprehensurum. Quia enim in pectore Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Merito super pectus eius recubuit, quem maiore cæteris sapientiæ & scientiæ singulari munere donat. Cæteros quippe Euangelistas nouimus, plura de miraculis nostri saluatoris, pauciora de diuinitate locutos. Ioannes autem, per pauca de humanis scribens actibus, potius se exponendis diuinæ nature indidit archanis, patenter insinuans, quanta de pectore Iesu fluent doctrinæ cœlestis, quæ nobis eructaret, hauserit. Sequitur: Hunc ergo cum uidisset Petrus, dicit Iesu:

Domine hic autem quid? Quia beatus Petrus audierat per passionem crucis clarificaturum esse Deum, uoluit etiam de fratre & cõdiscipulo cognoscere, qua esset ipse morte perpetuam transiturus ad uitam.

Dicit ei Iesus: Si cum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Tu me sequere.) Non, inquit, eum per passionem martyrii uolo consumari, sed absque uolentia persecutoris, diem expectare nouissimum, quando ipse ueniens, cum in æternæ beatitudinis mansionem recipiam, & quid hoc ad te? tu tantum crucis patibulum subeundo, meate uestigia sequi

A sequi debere memento. Non quia, non & ipse multos antea labores pro Domino, pressurasque malorum tollerauerit, qui & in Actibus Apostolorum, cum cæteris Apostolis flagellatus inuenitur, quando ibant gaudentes à conspectu Concilij, quoniam digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati, & à Domiciano Cæsare, in feruentis olei dolium missus, in Ecclesiastica narrat hystoria, ex quo tamen Diuina se protegente gratia, tam intactus exierit, quæ fuerat à corruptione concupiscentiæ carnalis extraneus. Nec multo post, ab eodem principe, propter insuperabilem Euangelizandi constantiam, in Pathmos insulam exilio relegatur. Vbi humano licet destitutus solatio, Diuinæ tamen uisionis & allocutionis meruit crebra consolatione releuari. Denique ibidem Apocalypsim, quam ei Dominus de statu Ecclesiæ præsentis, uel futuro reuelauit, manu sua conscripsit. Vnde constat, promissionem sic manendi, donec ueniret Dominus, non eò pertinere, quod sine labore certaminis uicturus in mudo, sed illo potius quod sine dolore passionis transiturus esset è mundo. Sic enim in patrum literis inuenimus, cum longo confectione senio, sciret imminere diem recessus sui, conuocatis discipulis suis, post monita exhortationum, ac missarum celebrationem, ultimum eis uale fecit, deinde descendens, in desolatum sepulturæ suæ locum, facta oratione, positus est ad patres suos, iam liber à dolore mortis, quæ à corruptione carnis inuenitur alienus.

Illud etiam in his duobus Apostolis, Petro & Iohanne, quem non moueat ad quærendum? August. Cur Iohannem plus dilexerit Dominus, cū ipsum Dominum plus dilaxerat Petrus? Vbi cunctis enim se commemorat Iohannes, ut nomine suo tacito ipse possit intelligi, hoc addit, quod eum diligebat Iesus. Porro quod Apostolus Petrus, plus alijs dilexerit Christum, postquam quidem documenta multa proferri, sed ut longe in alia non eamus, in ipsius tertriæ manifestationis Domini, paulo superiore lectione, quæ istam præcedit, satis euidenter apparet, ubi interrogans eum dixit: Diligis me plus his? quod utique sciebat, & tamen interrogabat, ut etiam nos, qui legimus Euangelium, amorem Petri erga Dominum, & in illo interrogante, & in illo respondente noscere mus. Quod autem in eo, quod respondit Petrus: Amore. Non addidit plus his, hoc respondit, quod de se ipso sciebat. Non enim quantum ab alio quolibet diligeretur scire poterat, qui cor altius uidere non poterat. Sed tamen superioribus uerbis dicens: Etiam Domine, tu scis, factis & ipse declarauit, scientem Dominum interrogasse, quod interrogauit. Sciebat igitur Dominus, non solum quod diligeret, uerum etiam quod plus illis eum diligeret Petrus. Et tamen si proponamus quærentes, quis duorum sit melior? utrum, qui plus, aut qui minus diligit Christum? Quis dubitabit respondere: eum qui plus diligit, esse meliorem. Item si proponamus, quis duorum sit melior? utrum quem minus, an quem plus diligit Christus? eum, qui plus diligitur à Christo, meliorem procul dubio respondebimus. Adgrediar igitur in eius manifesta misericordia, cuius est occulta iusticia, de soluenda quæstione tam ingenti, pro uiribus quas ipse donauerit disputare: Si eum, inquit, uolo manere, id est, sic eum expectare finem conditionis, propriæ, non finem mundi. Quod autem subdit: Donec ueniam, non solitè generali illo, quo resoluendus est mundus, sed etiam de hoc, quo quotidie sanctos suos uisitare dignatur aduentu, accipi potest. Quod uero ait: Diligis me plus his, potest ita, plus, intelligi, ut Iohannem hoc loco, qui specialius dilectus est, à cæteris excipiet. At uero, iuxta mysticum sensum, in Petro actualis uita, in Iohanne contemplatiua significat. In utroque præsens pariter & futura, Ecclesia autem, cuius Petrus, propter primum Apostolatuum gerebat figuram, clauis regni cœlorum à Christo accepit. In petra, hoc est, potestatem soluendi, ligandi que peccata, quod est enim per proprietatem in Christo Ecclesia, hoc est, per significationem Petrus in petra, qua significatione intelligitur Christus petra, Petrus Ecclesia. Hæc igitur Ecclesia, quam significabat Petrus, quam diu deget in malis, amando & sequendo Christum, liberatur à malis. Magis autem sequitur Christum in eis, qui certant pro ueritate usque ad mortem, quibus idem Petrus ait: Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur uestigia eius. Ecce propter quod ei dictum est: Sequere me. Est alia uita immortalis, quæ non est in malis, ubi facie ad faciem uidebimus, quod hic per speculum & in enigmate uidetur. Duas itaque uitas, sibi diuinitus prædicatas & commendatas nouit Ecclesia. Quarum est una in fide, altera in specie. Vna in peregrinatione, altera in æternitate. Vna in labore, altera in requie. Vna in uia, altera in patria. Vna cum hoste pugnat, altera sine hoste regnat. Ergo una bona est, sed adhuc misera. Altera melior & beata. Ista significata est per Apostolum Petrum, illa per Iohannem. Ideo dicitur huic: Sequere me. De illo autem: Si eum uolo manere donec ueniam. Ac si dicat: Tu me sequere, per imitationem perferendi temporalia mala. Ille maneat, donec sempiterna uenio redditurus bona. Sic cum uolo manere, id est, expectare, quoniam quod per eum significatur, non utique nunc, sed eum uenerit Christus, implebitur.

Hic

1. Pet. 2.
 1. Cor. 13.
 1. Pet. 2.
 1. Cor. 13.

Hic est discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc.)

Testimonium
Iohann. Euang.

Hic manifeste beatus Iohannes suam personam designat ex officio, quæ designare uirum ex uocabulo. Perhibuit namque testimonium uerbo Dei prædicando, perhibuit scribendo, perhibuit de uo docendo, perhibet etiam nunc pandendo. Si quidem à tempore dominicæ passionis, resurrexerat, & ascensionis in cælesti, & usque ad ultima Domitiani principis tempora, per annos circiter 67. absque ulla scribendi adminiculo uerbum prædicabat. At ubi à Domitiano, qui secundus post Neronem Christianorum persecutor exiit, exilio missus est. Irruentes in Ecclesiam heretici, quasi in destituta à pastore ouilia lupi Marcion, Cherintus & Ebion, cæteri que Antichristi, qui Christum fuisse ante Mariam negabant, simplicitate fidei, Euangelicæ peruersa maculauerunt doctrina. Sed cum ipse post occisionem Domitiani, permittente pio principe Nerua, rediret Ephesum, cõpulsus ab omnibus penè tunc Asiæ Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus, de cõterna patris diuinitate & Christi altius facere sermonem, eò quod in triu aliorum Euangelistarum scriptis, de humanitate eius sufficienter sibi uideretur habere testimonia. Quod ille se non aliter facturum respondit, nisi in dicto ieiunio, omnes in cõmune Dominum præcarentur, ut illa digna scribere posset. Et hoc ita parato, instructus reuelatione à sancti spiritus gratia inebriatus, omnes hereticorum tenebras patefecit, & subita ueritatis luce dispulit: In principio, inquit, erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Simileque imitans totum sui sermonis cursum faciens Dominum nostrum Iesum Christum, sicut uerum hominem, uere ex homine temporaliter factum. Ita etiam uerum Deum, uere ex Deo patre, & æternaliter natum, uere cum patre & spiritu sancto semper existentem clarissima assertionem perdocuit, imò omnia diuinæ ueritatis & ueræ diuinitatis, quantum alteri mortalium nulli licuit archana referauit. Et hoc uirgini priuilegiū recte seruabatur, ut ad scrutanda uerbi incorruptibilis sacramenta, incorrupto ipse non solū corde, sed & corpore progredere. De cuius dictorum ueritate, si nemihi ambigendum, ipse quoque cura uir ostendere, qui cum dixisset: Hic est discipulus qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc. Continuo subiicit & ait: Et scimus quia uerum est testimonium eius. Quia ergo cum ceteris fidelibus scimus, uerum esse testimonium eius, curemus per omnia, ut recta fide intelligendo, recta operatione exercendo que docuit, ad dona perueniamus sempiterna, que promissit per Dominum nostrum Iesum Christum, qui uiuit & regnat cum patre in unitate spiritus sancti, Deus per omnia secula seculorum Amen.

Nota, in dicto
ieiunio scribere.

Iohann. 1.
Christus Deus
us est homo.

CONCORDIA. In hoc istarum duarum sit concordia lectio, quia humano de Iohannis actu & nomine, & alia tantum de eius actu faciunt rationabiliter mentionem, qui ab omni contagione immaculatus, cum Dominus ab infantia custodit eum & sanctum, ideo illi Apostolica apte conuenit, uel maxime ubi ait: Benedictus Deus, qui elegit nos &c.

IN NATALI INNOCENTVM LECTIO LIBRI
Apocalypsis Iohannis Apostoli. CAP. XIII.

Idi supra montem Sion agnum stantum, & cum eo centum quadraginta quatuor milia, habentes nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis, & audiui uocem de caelo, tanquam uocem aquarum multarum, & tanquam uocem tonitruum magni, & uocem quam audiui, sicut cytharatorum cytharizantium in cytharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem Dei, & ante quatuor animalia & seniores, & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor milia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, uirgines enim sunt. Hi sequuntur agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & agno, et in ore ipsorum non est inuentum mendacium. Sine mala sunt ante thronum Dei.

Idi supra montem Sion agnum stantem.) Agnus Christus, de quo Iohannes ait: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Mons Sion, qui speculatio interpretatur, hoc loco Ecclesia intelligitur, super quem Dominus Iesus Christus stare perhibetur, uirtutis & perfectionis ei præstantis adiutorium & munimen. Nota quod bestia superius in arena maris, agnus in monte Sion stare perhibetur, & cum illo centum 44. milia. Hic est numerus populi Dei, hic fini-

us numerus ponitur pro infinito, & sacras secreti significatione mysterij. Nam ternario numero triplicato fit nouenarius, & quaternario quater ducto sedecim faciunt. Nouies autem decies sexies centum, quadraginta quatuor implentur, quo numero uirginei exanimis mystice insinuata est plenitudo, ut cum de istis tam copiosa dicitur multitudo, de cæteris Ecclesiæ membris non dubitetur.

Habentes nomen eius, & nomen patris &c.) Superius enim dixerat de bestia ascendente de terra, quod faceret omnes pusillos, & magnos diuites, & pauperes liberos, & seruos habere caracterem in dextera manu, & in frontibus suis. Hic autem contrario deseruit Dei, ne iam uehementi persecutionis imperu, uel succubuisse aliquem, uel perijisse, infirmus animus est imaret, subdit: Habentes nomen eius & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Quod dicit, nomen, intelligitur agni, & nomen patris eius, intelligitur Dei patris.

Et audiui uocem de caelo.) Id est, Ecclesiam, quæ cælum sæpius in diuinis nominatur scripturis. De Ecclesia enim scriptum est: Cælum mihi sedes est. Et de eiusdem Ecclesiæ prædicatoribus scriptum: Cæli enarrant gloriam Dei. Magna uox sanctorum, magna est deuotio charitatis, quam se de caelo audisse refert, cum eos qui uocem ediderunt, in Sion monte stare prædiceret, ut ostendat se montem Sion non aliud quam Ecclesiam dixisse, quæ ad deuincenda grauiamina, pressurarum sublimi contemplatione erecta gaudio regis sui, certamina, laude simul & imitatione concelebrat. Hoc est enim ueraciter agno stanti psallere.

Agno stanti
psallere.

Tanquam uocem aquarum multarum, & tanquam uocem tonitruum magni.)

Quid per uocem aquarum multarum, nisi uox intelligitur prædicatorum? Quid per uocem tonitruum magni, nisi uox Euangelij designatur? Unde & quidam Apostoli filij tonitruum nominantur. Tonitrua enim sunt Euangelia, ubi comminando aiunt: Omnis arbor, qui non facit fructum bonum, exciditur & in ignem mittitur.

Et uocem quam audiui, sicut cytharatorum, cytharizantium in cytharis suis.)

Quid per uocem cytharizantium, nisi uox consona omnium designatur prædicatorum, & una concordia eorum, quæ in mundis cordibus, canticum resonat charitatis. Concytharistæ Dei omnes sancti sunt, qui carnem suam crucifigentes cum uicibus & concupiscentijs, laudant eum in psalterio & cythara: quantum amplius illi, qui Angelicæ priuilegio castitatis, totos se faciunt Domino holocaustum singulariter, abnegantes semetipsos, tollentes crucem suam, sequuntur agnum quocumque ierit.

Gal. 5.

Et cantabant quasi canticum nouum.) Quid per canticum nouum, nisi nouum testamentum, & confessio designatur fidelium, id est, credo Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum Dominum nostrum filium eius, & in spiritum sanctum. Hoc enim canticum nouum cantat, qui, ueteri homini deposito, per gratiam baptismatis innouat felicitate. Iste cantus qui mentem purissimam consolatur, qui medullitum delectatur, hoc nouus homo cantare debet canticum nouum non uetus, qui necdum Adæ peccata deposuit. Nouus utique cantus est, quia nunquam talem antea mundus audiuit.

Canticum nouum

Nouum.) Quod nulla uetustate sordescat, sed semper sui dignitatis gratia perseueret.

Ante sedem.) Sedes Ecclesiæ est perfecta, quæ meruit cælum esse, eò quod sit habitaculum Dei. Sedes sunt saluatoris Domini, quas ille sua maiestate iam possidet, sicut legitur: Sedes sapientie anima iusti est.

Sapi. 7.

Et ante quatuor animalia.) Quatuor enim animalia, quatuor designant Euangelia, quæ alio loco plena oculis ante & retro describuntur. Ante, quia de futuro iudicio prædicant,

Retro.) Quia de ueteri Testamento testimonium donant. Quod autem sequitur:

Et seniores.) Illos significat, de quibus superius dixerat.

Et in circuitu sedis sedilia uiginti quatuor milia, & super thronos uiginti quatuor seniores, sedentes amicti uestimentis albis.) Qui siue decalogum duplicatum & quatuor significant Euangelia, siue 12. Apostolos, & 12. Patriarchas, id est, Noe Abraham, Isaac, Jacob, Moyses, Aaron, Ioeluc, Isaac, Hieremia, Ezechiel, Daniel & David. Et nemo poterat dicere canticum nisi 144. milia, qui empti sunt de terra. Singulariter canticum agno

Cagno cantate, est cum eo in perpetuum prae cunctis fidelibus etiam de carnis incorruptione gaudere. Quod tamen electi ceteri canticum audire possunt, licet dicere nequeant, qui per charitatem quidem ex illorum celestium desideria sunt, quamuis ad eorum premia non adfurgunt.

Virgines enim sunt, huius qui sequuntur agnum quocumque ierit.) Haec pulchre beatus Augustinus, uirgines admonendo, exposuit: Pergite, inquit, sancti Dei, pief & puellae, mares ac foemine, coelibes & innuptae, pergitte perseverando in finem. Laudate Dominum dulcius, quem cogitatis uberius. Separate feliciter, cui seruitis instantius. Amate ardentius, cui placetis attentius. Lumbis accinctis & lucernis ardentibus expectate Dominum, quando ueniat ad nuptias. Vos assertis ad nuptias agni canticum nouum, quod cantabitis in cytharis uestris, utique tale, quale nemo poterit dicere, nisi uos. Sic enim uos uidit in Apocalypsi quidam, praeter ceteris, dilectus agno, qui discumbere super pectus eius solitus erat. Ipse uos uidit duodecim duodena milia sanctorum cytharedorum, inlibatae uirginitatis in corpore, inuoluate ueritatis in corde. Sequimini agnum, quia & agni caro utique uirgo. Sequimini eum uirginitate cordis & carnis, quocumque ierit. Quid est enim sequi, nisi imitari, quia Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequeremini uestigia eius.

Huius sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, uirgines enim sunt.) Virgines enim dicit integritate fidei. Sic de uniuersali Ecclesia loquitur Apostolus, dicens: Despondi uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo, nam & hanc uisionem Thichonius, non de uirginibus specialiter tantum, sed de tota generaliter interpretatur Ecclesia. Huius empti sunt ex hominibus primitiae Deo & agno, redempti precioso sanguine Christi, ut Apostolus ait: Empti enim estis precio magno, glorificate & portate Dominum in corpore uestro. Hae primitiae de illo sancto & immaculato Ecclesiae grege, quasi sanctiores, prioresque hostiae, pro uoluntatis suae meritis, a spiritu sancto eliguntur.

Et in ore ipsorum non est inuentum mendacium.) Non dixit: non fuit in ore eorum mendacium, sed non est inuentum. Sicut Apostolus dicit: Et haec quidem fuitis, sed abluti estis. Et: Iniquitas iniusti non noceat ei, quae de conuersus fuerit ab iniquitate sua, & poterit esse uirgo, & dolus in ore eius non inueniri. Virgines enim castos dicit & pudicos. Sine macula sunt ante thronum Dei. Sine macula, hoc est, sine peccato. Tunc enim iusti immaculati sunt, quando indulgentiae munera consequuntur, sicut Propheta dicit: Lauabis me, & super niuem dealbabor. Beati ergo immaculati, qui in uitam aeternam merentur intrare.

EVANGELIUM MATTHAEI. CAP. I.

Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes querat puerum, ad perdendum eum. Qui conuersus accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum, & erat ibi usque ad obitum Herodis, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam, dicentem: Ex Aegypto uocaui filium meum. Tunc Herodes uidens quod illi lusus esset a magis iratus est ualde. Et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius, a bimatu & infra, secundum tempus, quod exquisierat a magis. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Hieremiam Prophetam dicentem: Vox in rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Defuncto autem Herode: Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Israel. Defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri. Qui conuersus, accepit puerum & matrem eius, & uenit in terram Israel. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudaea pro Herode patre suo, timuit

timuit

timuit illo ire. Et admonitus in somnis, secessit in partes Galilaeae. Et ueniens habitauit in ciuitate quae uocatur Nazareth, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazareus uocabitur.

Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius.) Non dicit tuum puerum, neque mulieris, sed specialiter privilegio solius pueri nomen ponitur. Sequitur.

Et matrem eius.) Non enim dicit, accipe uxorem, siue coniugem tuam, sed matrem eius, uerus enim pater eius in caelis est. Quia Babylon atque Aegyptus prae omnibus terris principis ostendit, quia utramque emendaturus esset, & igne potius fidei succensusus. Addiscitur quoque, quod ab ipsis uitae incursis, ad tentationes debeas atque insidias praeparari. Nam statim ut ortus est, contra eum tyrannus furit, & in Aegyptum fugit, & mater in noxiam barbarorum regionem fugatur, nam non dicitur: Accipe coniugem tuam, sed matrem eius, quia absoluto per signum partu, omnis explosa suspitio est.

Et fuge in Aegyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi, futurum est enim ut Herodes querat puerum ad perdendum eum. Possimus quoque odium Herodis, quo perdere uoluit Iesum, super persecutionibus, quae Apostolorum sunt temporibus factae in Iudaea, specialiter accipere. Quando in ualescente inuidia, praedicatores sunt uerbi pene omnes expulsi de provincia, & in gentibus praedicaturi, sunt longe lateque dispersi. Sicque factum est, ut gentilitas, quae per Aegyptum figurabatur, peccatis ante tenebrosa, lumen uerbi acciperet. Hoc est enim puerum Iesum & matrem eius per Ioseph in Aegyptum transferri, sicut Dominice incarnationis, & Ecclesiae societatem, per doctores sanctos Gentibus committi.

Qui conuersus accepit puerum & matrem nocte, & recessit in Aegyptum.)

Aegyptus tenebrae & maror interpretatur. Ergo fugit Ioseph cum Maria & puero in Aegyptum, significat Doctores cum lege & nominis Christi praedicatione, ad Gentes, quae in tenebris & in nocte insideli tatis erant, transituros.

Et erat ibi usque ad obitum Herodis.) Quod dicit: Et erat ibi usque ad obitum Herodis, quadriennio, ut quidam putant tempore supputato, siue, ut alij uolunt, duobus tantum annis, indicat figurate, fidem Christi in Gentibus mansuram, donec plenitudo earum introeat, & sic omnis Israel saluus fiat. Obitus quippe Herodis, terminum intentionis malitiosae, qua nunc contra Ecclesiam Iudaea fuit, insinuat.

Ut adimpleretur quod dictum est a Domino, per Prophetam dicentem.)

Hoc dicimus in Olea Propheta esse scriptum. Possimus autem loco isto testimonium profertur ex Numeris, dicente Balaam: Deus ex Aegypto uocauit eum. Gloria eius sicut unicornis. Ex Aegypto uocaui filium meum. Quod iterum Iesus uocatur ex Aegypto, significat Iudaeos in fine mundi credituros, iuxta illud: Cum intrauerit plenitudo gentium, tum omnis Israel saluus fiet. Postea tamen & secundum allegoriam intelligi. Qui postea quam uenit ad Aegyptum mundum huius, deduxit eum pater & adsumpsit ad semetipsum, ut uiam faceret his, qui de Aegypto mundi huius ascensuri erant ad Dominum. Tunc Herodes uidens quod illi lusus esset a magis, iratus ualde est. Quod dicit: Tunc Herodes, cum iungitur, ubi dicit: Quod Magi per aliam uiam sunt reuersi. Iratus est, manente scilicet praedicta turbatione. Additur ualde, eo quod a Magis illusus sit. Et mittens occidit omnes pueros. In morte innocentum, preciosa omnium Christi martyrum, est mors designata. Quod enim paruuli occisi sunt, significat per humilitatis meritum, ad martyrii perueniendum gloriam. Et quia nisi conuersus fuerit quis, & effectus sit ut paruulus, non potest animam dare pro Christo. Qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius. Quod autem in Bethleem & omnibus finibus eius occisi sunt, ostendit non solum in Iudaea, unde Ecclesiae coepit origo, sed & in omnibus eiusdem Ecclesiae, quocumque per orbem diffusa est, persecutionem saeuitiam perfidorum, & piorum patientiam, coronandam.

A bimatu & infra secundum tempus quod exquisierat a magis.) Id est, a puero duorum annorum, usque ad puerum unius noctis. Secundum Anagogen, qui occisi sunt, doctrina & operatione perfectos indicat. Qui uero infra simplices uel idiotas, fidei tamen non sicut constantia fortes & que denuntiat. Quod illi quidem occisi sunt, sed Christus, qui querebatur, uiuus euasit, insinuat corpora quidem martyrum ab impijs posse periri, sed Christum, pro quo persequi-

Doctrina.

Quid sit mystice Iesum in Aegyptum fuisse.

Quadriennium Biennium.

Ose. 11.

Num. 23: Rom. 11.

Mors innocentum martyrum mortem designat.

c

a. Cor. 5.

C persecutio tota sequit, nullatenus eis uel uiuentibus, uel occisis posse auferri, sed eos ueraciter con-
ceditari. Quia siue uiuimus, Domino uiuimus, siue morimur, Domino morimur.

Tunc adimpletū est, quod dictum est per Hieremiā Prophetā, dicentē:)

Hic Hieremias ueteris recordatus historiæ, cum propter uxorem Leuitis fornicationi co-
dam, ac per hoc mortuam, & a marito in duodecim partes, duodecim tribus diuisam, omnis
Israel confurgens, totam tribum deleuerit, trecentum tantum uiris remanentibus, ploratus &
ululatus, remanentium scilicet & interfectorum.

Vox in Rama

Vox in Rama audita est &c.) Quod autem dicitur in Rama, non putemus locū
loci esse, qui est iuxta Gabaa, sed Rama excelsum interpretatur, ut sit sensus, uox in excelsio au-
dita est, id est, longe lateq; dispersa. Quid enim Rama pertinet ad Rachel? Rachel mater fuit Ben-
iamin, quam defunctā sepeliere in Hyppodromo, qui est iuxta Bethel. Quia igitur & sepulchrum
uicinum erat, & campus ipsi Benjamin forte contigerat. Rama quoq; ad eandem pertinebat tri-
bum, & ab principibus, & ab ipso interfectionis loco, consequenter eos, qui occisi sunt, filios eius
uocauit. Spiritualiter uox in Rama, id est in excelsio, & ploratus & ululatus multus, manifeste de-
nunciat luctum sanctæ Ecclesiæ, quod de iniusta membrorum suorum nece gemit. Non, ut ho-
stes garriunt, in uacuum cedere, sed usq; ad solium superni ascendere iudicis, & sicut protomar-
tyris Abel, ita etiam sanguinem cæterorum martyrum clamare ad Dominum

Rachel plorans filios suos.) De Rachel natus est Benjamin, in cuius tribu nunc
est Bethleem. Quærit ergo quomodo Rachel filios Iudæ, id est, Bethleem quasi suos plorat. Re-
spondendum breuiter, quia sepulta sit iuxta Bethleem in Ephrata, & ex æterno corpuseculi ho-
spitio matris nomen accepit. Siue quoniam Iudæ & Benjamin duæ tribus iunctæ erant, & He-
rodes præceperat, non solum in Bethleem interficere pueros, sed & in omnibus circa finibus eius,
per occasionem Bethleem, intelligimus multos etiam de Benjamin fuisse cæcos. Figuraliter autē
Rachel que ouis, aut uidens Domini dicit, Ecclesiam demonstrat, cuius tota intentio, ut uidere
Dominum mereatur, inuigilat, & ipsa est ouis centesima, quam pastor bonus, relictis in cælo no-
naginta nouem ouibus, Angelicaru uirtutum, abijt querere in terra, inuentamq; suis imposuit
humeris, & sic reportauit ad gregem.

D Et noluit consolari, quia non sunt.) Plorat autem filios suos, & non recepit con-
solationem. Secundum intelligentiam duplicem, siue quod eos in æternum mortuos æstima-
ret, siue q; consolari se nollet de his, quos sciret esse uiuuros. Spiritualiter Rachel significat Eccle-
siam, quæ plorat sanctorum de hoc seculo ablationem, sed non ita uelle consolari, ut qui seculū
morte uicerunt, rursus ad seculi certamina secum toleranda redeant. Quia nimirum non sunt ul-
tra reuocandi in mundum, de cuius erumnis, semel euaserunt coronandi ad Christum.

Defuncto autem Herode.) Obitus quippe Herodis, terminum intentionis ma-
litiæ, quia nunc contra Ecclesiam Iudæa sequit, insinuat.

Ecce apparuit Angelus Domini in somnis Ioseph, in Aegypto dicens:
Surge & accipe puerum & matrem eius, & trade in terram Israel.) In somnis,
hoc semper significat, quia mortuis mundo, angeli sunt præsentēs. Quid autē defuncto Herode,
redit in terrā Israel Iesus, sine seculi denunciat, quando Enoch & Helia prædicantibus, Iudæi so-
pita modernæ inuidiæ flamma, fidē ueritatis accipient: Et bene, cū Iudæam deserit, fugere & hoc
in nocte dicitur. Cum uero reuertitur, nulla non solum fugæ, sed nec noctis sit mentio, quia ni-
mirum, quos aut peccatorum tenebris olim persecutores reliquit, ipsos ob lucem fidei tandem
se querentes reuifit.

Hier.

Defuncti enim sunt, qui querebant animam pueri.) Ex hoc loco intelli-
mus, non solum Herodem, sed & sacerdotes, & Scribas, eo tempore necem Domini fuisse medi-
tatos.

Qui surgens, accepit puerum & matrem eius &c.) Non dixit: Accipit fili-
um suum & uxorem suam, sed puerum & matrem eius, quasi nutritius, non maritus

Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudæa, pro Herode patre
suo, timuit illum ire.) Archelaus, agnoscens leo interpretatur, Herodes pellicius siue pel-
lis gloria, Herodes ille, qui cum Pilato postea amicitiam fecit, huius Herodis filius, est frater
Archelai, quem & ipsum Tyberius Cæsar Lugdunum, quæ Galliarum est ciuitas, religauit, fra-
tremq; eius Herodem, successorem regni fecit. Quod

Ioseph, lib. an
eiqui. 17. cap.
10.

A Quod dum nato Herode, Ioseph timore Archelai in Iudæam ire formidans, angelo monen-
te in Nazareth Galilææ secessit, ultima præsentis Ecclesiæ tempora designat, quando pro ea,
quæ nunc est mentis illius cecitate, Christianos in quantum ualere persequi non desistit, sed acri-
or in eis Antichristi persecutio confurgit. Pars igitur Iudææ in qua regnabat Archelaus, qui in
terpretatur agnoscens leo, de quo Apostolus ait. Aduersarius uester circuit quærens quem de
uoret, perfidos Antichristi sequaces ostendit.

Et admonitus in somnis secessit, in partes Galilææ, & ueniens habitauit
in ciuitate quæ uocatur Nazareth.) Nazareth Galilææ, quo Dominus transferē,
partem gentis eiusdem, quæ tunc temporis fidem Christi est susceptura designat. Vnde bene
Galilæa transfugatio facta. Nazareth uero, flos aut uirgultum eius interpretatur. Quia ni-
mirum sancta Ecclesia, quo ardentiore desyderio, ab his qui in terris uidit ad cœlestia prome-
tenda transfugatur, eo maiore spiritualium abundat flore, ac germine uirtutum.

Vt adimpleret quod dictū est per Prophetas: Quoniam Nazareus uo-
cabitur.) Si fixū de scripturis posuisset exemplū, nunquā diceret per Prophetas, sed sim-
pliciter, per Prophetam. Nunc autem pluraliter Prophetas uocans, ostendit se non uerba de scri-
pturis sumpsisse, sed sensum. Nazareus enim sanctus interpretatur. Sanctum autem Domi-
num futurū omnis scriptura cōmemorat. Possumus & aliter dicere, quod etiam eisdem uerbis,
iuxta Hebraicā ueritatē, & iuxta linguæ illius idiomata. In Ista scriptū sit: נָצַר מְשִׁירָי יֵשׁוּעַ
וְיֵשׁוּעַ הָאֵלֶּה מֵאֵת יֵשׁוּעַ. Exiet uirga de radice Iesse, & nazareus de radice eius ascendet siue
erescet.

CONCORDIA. Istarū duarum sit in hoc gratissima lectio, quia Iohannes uidit in cœlo
primitias terræ cum agno. De quibus ait: Quod sine mendatio, & sine macula & uirgines sunt.
Nam & paruuli qui pro Domino occisi sunt, & primitiæ terræ sunt quæ pro Domino primi
meruerunt palmas martyrii, & uirgines, & sine mendatio & sine macula sunt.

IN OCTAUA NATIUITATIS DOMINI, LECTIO EPI-
STOLÆ beati Pauli Apostoli, Ad Titum. Cap. II.

B

Apparuit gratia Dei & saluatoris nostri omnibus hominibus, et
rudis nos, ut abnegantes impietatem & secularia desyderia,
sobrie, iuste, & pie uiuamus in hoc seculo, expectantes beatam
spem & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu
Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniqui-
tate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum ope-
rum. Hæc loquere & exhortare.

Apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus.) Hic gratiam
Euangelij dicit, de qua in Zacharia legimus: Exæ quauit gratiam gratiæ: Et Ioannes ait:
Nos omnes de plenitudine eius accepimus gratiam pro gratia, id est, pro gratia legis, gratiam
Euangelij: omnibus hominibus, id est, quibus apparuit. Ipse enim est lux uera, quæ illuminat
omnem hominem uenientem in hunc mundum, hoc est, qui illuminatur. Ipse est, qui omnes ho-
mines uult saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis peruenire. Ipse est, qui Apostolis suis ait: Ite
docete omnes gentes, baptizantes eos, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Ecce quo
modo gratia saluatoris Dei omnibus apparuit hominibus.

Erudiens nos. Erudire enim, docere est, nam & ipsum nomen significat ad præhen-
sam scientiam. Rudis enim dicitur nouus. Eruditus, quasi à rure sublatus, hoc est, ab ignoran-
tia diuisus, & in doctrinæ sinibus conlocatus.

Nam & ad Hierusalem, per Hieremiam Dominus sic dicit: Erudire Hierusalem, ne forte rece-
dat anima mea à te. Eruditur Hierusalem, ut corrigatur, & non recedat anima Dei ab ea, & redi-
gatur in solitudinem, sed potius erudita habeat semper Dominum habitatorem.

Vt abnegantes impietatem.) Hic impietatem illam dicit, quam Zacharias sup-
per amphoram uel massam sedere uidit plumbeam, quam alio nomine idololatriam possumus
appellare

Zach. 4.
104m.

Cass.

Hiero.
Hiero. 6.

C appellare & negationem Christi, Græci uocant *ῥῶπ ἀσέβεια*.

Et secularia desideria.) Seculare est, omne desiderium carnale, & omnis ambigō secularis. Desideria turpia, uoluntas uel cupiditas corporis, omnia desideria sunt carnalia, a quibus nos omnibus abstinere, Petrus obsecrat, dicens: Obsecro uos tanq̄ aduenas & peregrinos, abstinere uos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam. Ac si diceret: Carnalia desideria nolite desiderare, sed cœlestia, & æterna concupiscite, quia carnis desideria aduersus conuersationem sanctam, & contra suam metipsam militant animam.

Sobrie.) Sobrie dicit, hoc est, caute, sapienter, considerate, & temperate, ponens ante oculos illud quod Dominus ait: Attendite ne grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate, & curis huius seculi.

Et iuste.) Iuste, id est, recte & æquanimiter, hinc enim Iohannes ait: Scitis, quia Deus iustus est, & omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est. Dicta autem iustitia, quasi iuris status, cuius partes sunt, timere Deum, uenerare religionem, habere humanitatem & pietatem, unde sequitur.

Et pie uiuamus in hoc seculo.) Iustitia enim ne intemperata sit, pietas adiungenda est. Pietas enim pars est iustitiæ, quæ proprie, ut ait Augustinus, Dei cultus intelligitur. Iustitia enim est, æquitas uel rectitudo, quæ unicuique sua tribuit.

Expectantibus beatam spem.) Spes est bonorum expectatio futurorum, quæ exprimit humilitatis affectum, & sedulæ seruitutis obsequium. Spes autem Græce dicitur *ἐλπίς*, & est opinio futurorum. Et contrarij desperatio, quando extra omnem spem homo est, cui nulla est progrediendi facultas, quia dum quisq̄ peccatum amat, futuram gloriam non sperat. Ille enim fiducialiter expectat, qui eius mandata fideliter seruat. Beata enim recte dicitur spes, ubi filij Dei merebimur esse, & hæredes, hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Vbi cum aparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Vbi peccata nobis donantur, & uita æterna præstabitur. Vbi splendor solis & confortium obtinebimus angelorum.

Et aduentum gloriæ magni Dei.) Notandum, quod in hac breui epistola Dominum Iesum bis Dominum appellet. Nam & in epistola ad Hebræos idem Apostolus ait: Ad filium autem: Thronus tuus Deus in seculum seculi. Et unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis. Et Iohannes ait: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, & alia plurima de hoc sanctissimo nomine inuenies testimonia. Cuius & aduentum gloriæ expectamus, secundum promissionem angelicam, dicentis ad discipulos: Viri Galilæi quid hic statis aspicientes in cœlum, sic enim ueniet, quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum.

Sed in illa gloria expectatur, de qua ipse saluator ait: Cum uenerit filius hominis in gloria patris & sanctorum angelorum. Non quod Dei & angelorum unam gloriam esse dicat, sed quia tanta erit illic gloria patris, in qua filius hominis ad iudicium uenturus est, quæ à solis angelis capi possit, uel ab illis sanctis, de quibus dicitur: Quia erunt sicut angeli Dei. De hoc aduentu gloriæ Dei & Petrus Apostolus ait: Inueniatur in laudem & gloriam & reuelationem Iesu Christi. In laude, quando dicitur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. In gloria, quia tunc iusti fulgebunt ut sol in reuelatione Iesu Christi, hoc est, in futuro iudicio.

Et saluatoris nostri Iesu Christi.) Iesus nomen proprium est filij Dei, secundum carnem, ut Gabriel angelus beatæ Mariæ ait: Et uocabis nomen eius Iesum, quod Latine saluator dicitur, eo quod saluum facit populum suum à peccatis eorum. Christus ab unctiōe nomen accepit, christina enim unctio, Christus unctus dicitur. Sed spiritualiter, cui Palmistia: Properea unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis.

Qui dedit semetipsum pro nobis.) Sicut & alibi idem Apostolus dicit: Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis.

Ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mūdaret &c.) Redemit nos & liberauit ab omni uinculo iniquitatis, quo captiui tenebamur, & infidelitatis, & mūdauit per baptismū, ubi

A ubi sic omnia originalia delicta, & perpetrata commissa mundantur, quatenus in uobis nihil remanere possit immundum.

Secratorem bonorum operum.) Ad q̄ festationē bonorū operū, idem nos Apostolus admonet, dicens: Exhortamur, ne in uacuum gratiam Dei recipiatis, ut non uiruperetur ministerium nostrū, sed in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute Dei. Per arma iustitiæ, à dextris & à sinistris, & cetera similia, unde & apte sequitur.

Hæloquere & exhortare.) Ac si diceret: Omnis tuus sermo, in hac exhortatione consistat atq̄ perseueret.

EVANGELIUM LVCAE CAP. II.

Postq̄ consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, uocatum est nomen eius Iesum, quod uocatum est ab angelo priusq̄ in utero conciperetur. Et postq̄ impleti sunt dies purificationis Mariæ secundum legem Moysi, tulerunt Iesum in Hierusalem, ut sifterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens uulnam, sanctum Domino uocabitur: Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Symeō. Et homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israël, & spiritus sanctus erat in eo. Et responsum acceperat à spiritu sancto, non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum Domini, & uenit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent secundū consuetudinem legis pro eo. Et ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit eum, & dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriā plebis tuae Israël.

B Postq̄ cōsummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer.) Circumciditur itaq̄ puer, quis est ille puer, nisi ille de quo dictum est: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Factus est enim sub lege, ut eos, qui sub lege erāt, lucrifaceret. Vides omnē legis ueteris seriē, fuisse typum futuri. Nō utiq̄ frustra octaua die illus est infans circumcidit, nisi quia petra, qua circumcidimur, Christus erat. Cultellis enim petrinis circumcisus est populus, petra autem erat Christus. Quare autem octauo die: quia in ebdomatibus idem primus, qui & octauus. Completis enim septem diebus reditur ad primum, finitus septimus, Dominus sepultus. Reditus ad primum Dominus resuscitatus, Domini resurrectio promissit nobis æternum diē, & consecrauit nobis dominicum diem, qui uocatur dominicus, ipse uidetur proprie ad Dominum pertinere, quia eo die Dominus resurrexit.

Suscipit igitur, circumcisionem lege decretam in carne, qui absq̄ omni prorsus labe pollutionis apparuit in carne, & qui in similitudine carnis peccati, non autem in carne peccati aduenit, remedium quo caro peccati consueuerat mundari, non respuit, sicut etiam unda baptismatis, qua nouæ gratiæ populos à peccatorum sordelauari uoluit. Ipse nō necessitatis, sed exempli causa subiit, scire etenim debet uestra fraternitas, quia idem salutaris curationis auxilium circumcisus in lege, contra originalis peccati uulnus agebat, quod nunc baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit. Excepto quod regni cœlestis ianuam nec dū intrare poterant, donec adueniens benedictionem daret qui legem dedit, ut uideri posset Deus deo.

Crum in Sion. Tantū in sinu Abrahamæ, post mortem, beata requie consolari, superne pacis ingreſſum, spe felices, expectabant. Qui enim nunc per Euangeliū suum terribiliter, ac salubriter clamat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ipse tum per legem suam clamabat: Masculus cuius præputiū caro circumcisa nō fuerit, peribit anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit, id est, quia pactum uitæ, in paradysio hominibus à me datum, Adam præuaticante, transgressus est, in quo omnes peccauerunt, peribit de cœtu sanctorum, si non ei fuerit remedio salutari subuentum.

Ioan. 3.
Exod. 13.
Leuit. 12.

Beda.

Vocatiū est nomen eius, Iesus &c.) In hoc, quod in die circumcisiōnis suę nomen ut Iesus uocaret, accepit, ad imitationem priscorum fecit, sicut Abraham Patriarcha, qui primus circumcisiōnis sacramentum & promissionis testimonium accepit, & eodem die amplificationem nominis simul cum sua coniuge promeruit, ut qui eatenus Abram, id est, pater excelsus, deinde Abraham, id est, pater multarum gentium uocaretur.

Hiero.

Sed & Sarai uxor tua, inquit Dominus ad Abraham, non uocabitur Sarai, sed Sara. Errant qui putant primum Saram per unum. R. Scriptum fuisse, & postea alterum. R. Additum, Sarai primum uocata est per אַרְיָא. Sublato ergo אַרְיָא, id est, i elemento addita est אַרְיָא, quæ per אֶלְיָא legitur, & uocata est אַרְיָא, Saraa. Causa autem ita nominis inmutat, hæc est, quod antea dicebatur princeps mea, unius scilicet tantummodo domus mater familias, postea uero dicitur absolute princeps, id est, אֶלְיָא.

Beda.

Et postq̄ impleti sunt dies purgationis eius, secundum legem Moyſi tulerunt illum in Hierusalem, ut sifterent illum Domino.) Decretum quidem legis erat paruulum post tricesimum circumcisiōnis diem ad templum Domini deferri, dariq̄ hostiam pro eo: primogenitum autem masculum sanctum Domino fieri, mystice, sicut diximus, insinuans, neminem nisi circumcisiū uicij, dominicis dignū esse cōspectibus: neminem, nisi mortalitatis nexibus absolutum, supernæ ciuitatis gaudia perfecte posse subire. Verum si legis ipsius uerba diligentius inspexeris, profecto reperies, quia non solum Domini incarnatus, quantum à peccati contagione, tantum à conditione legis fuerit liber, quam ob hoc magis suscipere dignatus est, ut eam, in cōtra, iustam, ac bonam esse probaret, & nos ab eius seruitute ac timore fidei gratia liberaret.

Leuit. 12.

Idem etiam ipsa Dei generitrix, sicut ab admixtione uirili, sic et à legali sit iure immunis. Dicit enim Moyſes: Mulier si suscepto semine pepererit masculū, immunda erit septē diebus, iuxta dies, separationis menstruæ, & die octauo circumcidi infans. Ipsa uero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Nota ergo, quod nō omnia bonę actionis initia, uel figura fuerint eius, qui cum uirgenitus esset Dei filius primogenitus fieri dignatus est omnis creaturæ, & uere & singulariter sanctus Domino, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, uel certe nostræ fuerit deuotionis indicium, qui omnia bonę actionis initia, quæ quasi corde gignimus, Domini gratia deputare. Male autem gesta redimere debeamus, dignos uidelicet poenitentia fructus, pro singulis quinque corporis uel animæ sensibus offerentes. Itaque quod ait: Adaperiens uulnam, consuetę natiuitatis more loquitur, non quod Dominus noster sacri uentris hospitiū, quod ingressus, sanctificauit, egressus de uirginali credendus sit, iuxta Hæreticos, qui dicunt: Beatam Mariam uirginera

uirginem utq̄ ad partum, nō uirginem esse post partum, sed iuxta fidem Catholicam, clauso irginis utero, quali sponſus suo processit de thalamo, de quo pulchre Propheta: Et conuerſi me, inquit, ad uiam portę sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad orientem, & erat clausa, & dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit, nō aperietur, & uir non tranſeat per eam. Quoniã Dominus Deus Israël ingressus per eam, eritq̄ clausa, Principum Principes in ea sedebit, ut comedat panem coram Domino. Quamuis possit etiam mystice designari, nullum præter Dominum Ecclesię uirginis uterum per aquam & spiritum sanctum ad regenerandos Deo filios posse referre, ideoq̄ hunc masculum, incomparabili dignitate Domino sanctum uocari.

Exech. 4.

Et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.) Dicitur est in lege, ut pro infante, si masculus sit, ut prædixi, quadragesimo, si foemina octogesimo die natiuitatis, agnus agniculus inmaculatus in holocaustū, & turtur, siue pullus columbinus offereretur pro peccato: Si autem non inueniret, inquit, manus eius, nec potuerit offerre agnum, sument duos turtures, uel duos pullos columbæ, unum in holocaustum, & alterum pro peccato. Dominus ergo Iesus Christus cum diues esset, pauper factus pro nobis, pauperem pro se hostiam uoluit dari, ut uidelicet, una sua paupertate nos diuites in fide & illis faceret hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Moraliter autem, siue fortia quis opera, seu creauerit infirma, quæ masculus ac foeminae uocabulo distinguntur, ut hæc legitime Domino ualeant consecrari. Quem necesse est innocentia, & turturam pariter, siue columbam conpunctionis offerat, quia enim uolucres hæc pro cantu gemitus habent. Non immerito lacrymas humilitū designat. Et bene duos, unum pro peccato, & alterum in holocaustum. Holocaustum namq̄ totū incensum dicitur. Quia nimirum duo sunt genera conpunctionis, Deum namq̄ sitiens anima, prius timore conpungitur post amorem. Qui ergo prius flendo, ne duceretur ad supplicium, turturum pro peccato offerat, de altero facit holocaustum, cum postmodum flere amarissime incipit, quia distulit ad regno. Hoc sane inter turtures & columbas distat, quod columba quæ gregatim conuersari, uolare & gemere confluuerit, actiue uitæ frequentia demonstrat. De qua dicitur: Multitudinis autem credentium erat cor unū & anima una. Turtur uero, qui singularitate gaudet adeo, ut si coniugem casu perdidit, solus exinde permaneat, speculatiue uitæ culmina denuntiat, quia & paucorum est ista uirtus, & his singulariter attributa. Item cum intrans cubiculum clauso hostio oro, pauper in abscondito, turtur offero. At cum eiusdem operis cōpares quæro, canendo cum Propheta: Venite adoremus, & prociamus autem Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos, columbas ad altare deporto.

Beda.

Columba, typus actiue uitæ.

Turtur, typus cōtemplatiue uitæ.

B

Et ecce homo in Hierusalem, cui nomen Symeon.) Non solum ab angelis & Prophetis, sed etiam à Senioribus, & reliquis iustis, generatio Domini accepit testimonium. Omnis ætas & uterq̄ sexus, euentorum miracula fidem adstruunt, uirgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, Elizabeth prophetat, magus adorat, uero clauso exultat, uia uia conſtitetur, iustus expectat.

Et homo iste iustus & timoratus expectans consolationem Israël, & spiritus sanctus erat in eo.) Bene iustus & timoratus dicitur, quia difficile iustitia sine timore custoditur. Bene iustus, quia non suam, sed populi gratiam requirebat, cupiens ipse cor pore uinculis fragilitatis absolui, sed expectans uidere promissum. Sciebat enim, quia beati oculi, qui uiderent, sed donec ueniret ille nolebat ire.

Beda.

Et responsum acceperat à spiritu sancto non uisurum se mortē nisi prius uideret Christum Domini.) Vide locutiones scripturarum. Mortem uidere dixit: Quomodo uidet, quibus uisus oculis, quæ ueniedo iplos oculos claudit: sed uidere mortē, experiri significat. Nam & nos conuersationem habendo in cœlesti Hierusalem, templi Domini limina frequentando, hoc est, pia sanctorum, in quibus inhabitat, exempla sectando, merebuntur urbem Domini in manibus accipere, & fidei charitatisq̄ brachijs amplecti.

Locutiones scripturarum. Videre mortē.

Et uenit in spiritu in templum.) Quod autem ait: Venit in spiritu, significat eum, eadem gratia spiritus, quæ olim uenturum præcognouerat, & iam nūc uenientem, iamq̄ à se uidentem cognouisse saluatorem.

c 4 Et

C Et cum iducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent secundum consuetudinem Legis, & ipse accepit eum in ulnas suas. Tropice accipit Symeon Christum, ueteranus infantem, ut doceat nos exuere ueterem hominem, qui corrumpitur cum actibus eius, & renouatos spiritu mentis nostrae, induere eum qui secundum Dominum creatus est, in iusticia & sanctitate & ueritate. Accipit senior infantem Christum, ut infinet hoc seculum, quasi senio iam & longae uetustate defessum, ad innocentiam, & ut ita dixerim, infantiam Christianae conuersationis rediturum, & sicut aquilae iuuentem illius esse renouandam.

Et benedixit Dominum, & dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum uerbum tuum in pace. Impletum est desiderium senis, mundi ipsi us senectute uergente, ipse ad senem hominem uenit, qui mundum ueterem inuenit. Audiatur mundus: Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra, Destituitur uetus, nouitas surgat.

Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, quod paraisti ante faciem omnium populorum. Beati oculi qui uident, quae Symeon uidit, beati qui non uiderunt & crediderunt. Illud ipsum, inquit, quod omnibus propemodum Gentibus populis & linguis merito ac fide conspiciendum, paraisti, spe ac dilectione quaerendum prauidisti, ipse diu desideratum, nunc & carnis & cordis oculis tuum salutare contemplantur.

Lumen ad reuelationem Gentium & gloriam plebis tuae Israel. Lumen quidem, utriusque populo salutare dicit, id est, Christus ad Deo patre paratur, qui tamen gloriam magis Israel, cui diu speratur, & ex quo praenunciatur, aduenit. Gentium uero dicitur esse reuelatio, quarum mentis oculos profunda iam caecitate dimerfos, neque ulla spe aduentus Dominici erectos, ipse uisitare pariter, reuelare, atque illustrare dignatus est. Et bene reuelatio Gentium Israelis gloriae praefertur, quia cum plenitudo Gentium introierit, nunc omnis Israel saluus fiet. **CONCORDIA.** In hoc istarum duarum sit concordia, dilectionum, quia ambae de apportione Domini, quae primum facta est loquitur in templo.

D DOMINICA I. POST NATALEM DOMINI,
Epistola Pauli ad Galatas Cap. III.

Quanto tempore haeres paruulus est, nihil differt a seruo suo, cum sit Dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad praefinitum tempus a patre. Ita & nos cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus, seruietes. At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum Dei reciperemus. Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda uestra clamantem: Abba pater. Itaque iam non est seruus, sed filius, quod si filius & haeres per Deum.

Quanto tempore haeres paruulus est, nihil differt a seruo, cum sit Dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad praefinitum tempus a patre. Secundum acceptam comparisonem disputationis producti eloquium. Hic seruum uocat Iudaicum populum, qui legis literae sub carnali obseruantia seruiebat, in fide paruulus, & a sensu doctrinae spiritualis alienus, cum Dominus diuinae agnitionis thesauros atque diuitias Gentibus, seruituti daemonum subiacentibus, contulisset. Gentiles enim, qui natura substantiam infidelitatis consumplerant, egeni & pauperes erant. Hic autem principes & sacerdotes, tutores & actores adpellat, qui super plebem exercere uidebantur dominatum. Quod autem dicitur:

Usque ad praefinitum tempus a patre. Illud tempus intellige, quo pater uita excedens, filium tutoribus & actoribus prouida ordinatione committit. Iuxta quam comparationem unigeniti pater legi tempus usque ad aduentum filij praefiniuit.

Ita &

A Ita & nos cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruietes.)

Id est, obseruationes dierum & temporum, quas sub hac causa, ne per otium ad idola euaga remur, acciperimus. Si enim & Iudaei erant elementis seruietes, quid differabant ad Paganos? Paganos elementa colere, omnibus notum est, Iudaeos autem non elementis, sed sub elementis Domino seruasse, propter neomachias, & sabbatha, & circuncisiones, & caetera talia. Haec enim carnalia sunt. Quicquid enim uisibile est, carnale est, & de elementis est. Ex ea igitur parte, qua supra diximus, sub elementis seruiebant Iudaei. Ex alia parte legem habebant spiritalem, quae & peccare prohibet, & exhortatur ad dilectionem Domini Dei, qui uenturus eis fuerat promissus, ad remittenda peccata.

At ubi uenit plenitudo temporis, misit Dominus filium suum. Id est, quando iam per consuetudinem transgressionum, legem uix pauci poterant custodire. Vel certe plenitudo temporum intelligenda est, quando florebat populis mundo, opportunum ac salubre Domino uisum est, remedia salutis gentibus exhibere, quae iam conperterat possit sexti saeculi aetas natura suscipere. Plenitudo ergo temporis, aetas mundi ferecentis uenit aetate intelligi potest, in qua et ita commissa & credita est ueritatis agnitio, sicut profecto annis filio, recte profundarum rerum creditur institutio, & sane praeterita secula, quae in primo parente nostro rea sub infernali ergastulo tenebantur. Longa indigebant dilatione, ut iam multis temporibus expiatione Christi liberarentur aduentu.

Factum ex muliere. Mulier, non corruptionem, sed sexum significat. Denique, quae facta est, mulier appellatur. Et ipse Dominus ad matrem. Quid mihi & tibi, inquit, est mulier. In eo autem quod dicit: Ex muliere, monstrat, non more solito ex conuento uiri & foeminae, sed per spiritum sanctum ex matre tantum, Christum incarnationem hominis suscepisse. Nam idem Apostolus ad Corinthios ait: Sicut mulier ex uiro, ita & uir per mulierem. Unde sicut in principio generationis, mulier ex uiro sumpta est, ita & Christus secundum carnem ex matre tantum est. Prima hominis conditio, quia primus homo non est natus, sed factus. Secunda, de latere uiri. Tertia, ex uiro & foemina. Quarta, Dei & hominis sine uiro de foemina. Iam erat una, sine uiro & foemina. Altera de uiro sine foemina. Tertia, de uiro & foemina. Restabat quarta sine uiro de foemina. Sed ista quarta liberauit tres, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Ipse enim sub lege tam diu fuit, donec baptizatus Noui Testamenti inciperet Euangelionem praedicare: Qui si sub lege factus non esset, non facile Iudaeos ad obedientiam prouocare potuisset. Promptius autem, suae legis & sui generis uidebatur, audire posse doctorem, sicut de se Apostolus dicit: Factus sum Iudaeis tanquam Iudaeus, ut Iudaeos lucrarer. Hic qui sub lege erant, tanquam essem sub lege, ut eos qui sub lege erant lucrificarem. Gentes autem poterat alienas a lege saluare, etiam si sub lege non fuisset positus.

Ut adoptionem filiorum reciperemus. Id est, non facile nos natura Iudaei uocationem illius recipissemus, si factus sub lege non esset. Promptius fuit, ut ad uitam legis filios inuitaret legis assertor.

Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus filium suum in corda nostra. Probat nos pater, adoptionis suae filios, quando super nos spiritum filij sui miserit, corditer infundit & dignanter ut ipsa communicatio paracliti, qui ex utroque procedit, haereditas nos patris & filij assereret coheredes. In qua sententia trinitatem euidenter explicuit.

Clamantem abba pater. Id est, qui cordibus nostris Deum, patrem esse nostrum, occulta inspiratione clamaret.

Itaque iam non est seruus sed filius. Id est, cur uis seruus fieri, qui accipiens spiritum filij, filius & haeres effectus es. Ex hoc enim nos probat omnes in uno spiritu unum esse Dei filium, totus enim Christianus populus, in uno Dei filio credens, & unum Christi corpus effectus, unus rite uocatur & filius.

Quod si filius & haeres per Deum. Non per meritum nec naturam, sed per gratiae spiritum, de quo in epistola ad Romanos ait: Ipse enim spiritus testimonium reddit

Gent. 2.

Ioan. 2.

1. Cor. 15.

Quoniam hominis conditio.

Rom. 8.

reddit

Docemur.

Gentium reuelatio.

Seruus.

C reddidit spiritui nostro, quod sumus filij Dei, si autem filij & heredes, heredes quidem Dei coheredes autem Christi.

EVANGELIUM LVCAE
CAP. II.

Rat Ioseph & Maria mater Iesu mirantes super hijs, qui dicebantur de illo. Et benedixit illis Symeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multo rum in Israel. Et in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser, haec processerat in diebus multis, & uixerat cum uiro suo annis septem à uirginitate sua. Et haec uidua erat usque ad annos octogintaquatuor, quae non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Et haec ipsa hora superueniens confitebatur Domino, & loquebatur de illo, omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Galilaeam in ciuitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia, & gratia Dei erat cum illo.

D **E**Rat Ioseph & Maria mater Iesu mirantes super his quae dicebantur de illo.) Hic Mariam figuram Synagoga tenet, Ioseph autem figuram legis. Patrem Saluatoris appellat Ioseph, non quod uerum iuxta Fortinianos, pater fuerit eius, sed quo ad famam Mariae conseruandam, pater sit ab omnibus estimatus. Quamuis & eo modo pater illius ualeat dici, quo & uir Mariae recte intelligitur, sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugit, multo uidelicet coniunctius, quam si esset aliunde adoptatus.

Et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam.)

Quomodo autem in ruinam, nisi quia & lapis offensionis est, & petra scandali, id est, ruina his, qui offendunt uerbo, nec credunt, de quibus ipse dicit: Si non uenissem & locutus eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. **Aliter.**

Hiero. Aliquid in me quod male stabat, cadat, patiatur ruinam, ut surgat in melius, peccati superbia se exerceat, cadat. Antequam crederem, bonum in me iacebat, malum stabat. Postquam ille uenit, quod in me malum fuit, corrui: fornicationis, inmunditiae, luxuriae, idololatriae, ceterarumque pestium utilis ruina facta est. Haec est ruina ad quam primum uenit Iesus destruere, ut illa destructa & mortificata confurgat & edificentur in me omnia bona. Videndum est itaque, ne forte Saluator noster alijs atque alijs in ruinam uenerit, & in resurrectionem, sed ipse dem & in ruinam & in resurrectionem uenerit. Me oportet primum cadere, & cum cecidero, postea bene resurgere, ne saluator causa mihi fuerit malae ruinae, sed propterea cadere me fecit, ut confurgam. Et multo mihi ruina utilior fuerit, quam illud tempus, quo uidebar stare, stabam enim peccato, & quia peccato stabam, prima mihi utilitas fuit, ut caderem & peccato morerer. Iniquus eras, cadat in te iniquus. Diligebas scortam primum, in te scortator intererat. Peccator eras, cadat in te peccator, ut possis de hinc resurgere & dicere: Si commortui sumus, & conuiuemus: & si conformes facti sumus mortis, conformes & resurrectionis erimus.

Et in resurrectionem multorum in Israel.) Bene in resurrectionem, quia lumen est, quia gloria plebis Israel, quia dicit: Ego sum resurrectio & uita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit uiuet.

Daer resurrectiones, una prima, quae nunc est & animarum est, quae uenire non permittit in morte. Secunda, de qua Dominus ait: Venit hora & nunc est, quando mortui audient uocem filij Dei, & qui audierint, uiuent. Qui audierint dixit, qui obdierint, qui crediderint, et usque in finem

per-

A perseverauerint. Alia secunda, quae nunc est, sed in seculi sine futura est, nec animarum, sed corporum est. quae per ultimum iudicium, alios mitti in secundam mortem, alios in eam uitam, quae non habet mortem.

Et in signum, cui contradicetur.) Scribis uidelicet & Pharisaeis, Haereticis, & Paganis. Signum autem, cui contradicetur, fidei Dominicae crucis accipe, de qua Apostolo Paulo dicunt Iudaei: Nam de secula hac notum est nobis, quod ubique ei contradicatur. Nos quippe omnes scimus, uera esse quae de saluatoris scripta sunt, sed apud incredulos & haereticos uniuersa, quae de eo scripta sunt, signum sunt, cui contradicatur. Virgo mater, signum est, cui contradicunt Marcionitae. Habet corpus humanum, & hoc signum est, cui contradicatur. Resurrexit à mortuis, & hoc signum est, cui contradicatur. Et quid necesse est multa persequi. Omnia quae de eo scripta sunt, signum est, cui contradicatur ab incredulis & haereticis.

Et tuam ipsius animam pertransiet gladius.) Nec litera, nec historia docet ex hac uita Mariam corporalis necis passione migrasse. No enim anima, sed corpus materiali gladio transtuleratur. Et ideo prudentiam haud ignara mysterij caelestis ostendit. Viuum est enim uerbum Dei & ualidum & acutum & omni gladio acutissimo, penetrans usque ad diuisionem animae & spiritus, artumque & medullarum, cogitationes cordis & secreta scrutatur animum.

Aliter. Tribulationem igitur & dolorem Dominicae passionis, gladij nomine signatum esse, credibile est, quo materna anima uulnerata est doloris affectu, & usque hodie, & usque ad consummationem seculi, praesentis Ecclesiae animam gladius durissime tribulationis pertransire non cessat, cum signo fidei, ab improbis contradici, cum auditu Dei uerbo multos cum Christo resurgere, sed plures à credulitate uere, gemebunda pertractat.

Et reuelentur ex multis cordibus cogitationes.) Quod dicit: Ut demudentur multorum cordium cogitationes, hoc intelligendum puto, quia per Domini passionem & infirmitate Iudaeorum & discipulorum infirmitas patuit.

B Incertum erat quondam, qui Iudaeorum gratiam Christi, quam uenturam utique nouerant, recipere mallent. Hac enim natiuitate audita, reuelati innox cordium cogitationibus, Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo, passeres cum timore & gaudio Deo laudem resonant, hominibus pacis nuncium pandunt, eius doctrina & uirtute diffamata, alij ad eum quasi magistrum ueritatis confluunt, alij ab eo quasi seductore refugiunt. Eius signo crucis erecto, hi quasi iuste morti datum, blasphemantes irident: Illi quasi uitae autorem mori acriter dolent.

Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser.) Arridet autem Ecclesiae mysterijs, quod Anna & gratia eius interpretatur, & filia est Phanuel, qui facies Dei dicitur. Cum Psalmographo decantans: Signatum est super nos lumen uultus tui Domine. Et de tribu Aser, hoc est, beati, descendit, qui inter Patriarchas duodecim, ordine nascendi, est octauus, de quo numero, quia Nouo Testamento sit facer, crebrius est inculcatum.

Nam Anna gratia eius interpretatur, tenens figuram Prophetarum. Sed & Phanuel pater eius, facies Dei interpretatur. Aser beatus. Aser beatus erit figuram populi credentium tenens, sed uel pinguedinem panis interpretatur, qui de caelo descendit.

Haec processerat in diebus multis, & uixerat cum uiro suo annis septem à uirginitate sua.) Annis septem, id est, synagoga cum heptatico uel postea per septem dona spiritus sancti, à uirginitate sua, quia cum uiro suo septem annis fuit.

Et haec uidua, usque ad annos octoginta quatuor.) Iuxta intellectum uero mysticum, quia Ecclesiam significat, quae in praesenti quasi sponsa Domini sui est morte uiduata. Numerus etiam annorum uirginitatis eius, tempus Ecclesiae designat, septies quippe duodeni octoginta quatuor faciunt, & septem quidem ad huius seculi cursum, qui diebus septem uiuunt. Duodecim uero ad perfectionem doctrinae Apostolicae pertinent, ideoque, sicut uniuersa salis Ecclesia, seu quaelibet anima fidelis, quae totum uitae suae tempus, Apostolicis mancipare curat institutis, quasi septem per 12, multiplicare, & typicis octoginta quatuor annis Domino seruire laudat. Sicut etiam tempus septem annorum, quo cum uiro suo manserat, Dominicae incarnationis tempori decentissime congruit. Septenario namque, ut dixi, numero perfectio solet tempore indicari, sed ibi propter Dominicae privilegium maiestatis, quo in carne uersatus, docuit sim-

plex

Cplex. Septem annorum est numerus expressus, hic ob Apostolicę culmen dignitatis septem anni, per duodecim multiplicantur.

Amb. Quæ nõ discedebat de templo ieiunijs & obsecrationibus seruiens nõ este ac die.) Multorum enim annorum uida uita, & talis uida, qualem describit Apostolus: Non in delicijs uiuens, ne uiua moriatur, sed persistens in orationibus nocte & die. Orãdo ergo & multos annos supplicando humiliter, uidere meruit humilem, quem adorabat excessum.

Et hæc ipsa hora superueniens confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.) Prophetauit Simeon, Prophetauerat copulata coniugio, Prophetauerat uirgo, debuit etiam uida, ne qua aut professio deesset, aut sexus, & ideo Anna, & stipendijs uiduitatis, & moribus talis inducitur, ut digna planè fuisse credatur, quæ redemptorem omnium uenisse nunciaret.

Beda. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Galilæam ciuitatem suam Nazareth. Prætermisit hoc loco Lucas, quæ à Mattheo satis expofita, nouerat Dominum uidelicet post hæc, ne ab Herode necandus inueniretur, Aegyptum à parentibus esse delatum, defunctoq; Herode sic demum Galilæam reuersum Nazareth, ciuitatem suam in habitare cœpisse.

Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia, & gratia Dei erat cum illo.) Noranda distinctio uerborum, quia Dominus Iesus Christus in eo, quod puer erat, id est, habitum humanæ fragilitatis induerat, crescere & confortari habebat. In eo uero, quod etiam uerbum Dei, & Deus æternus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri. Vnde rectissime, plenus sapientia perhibetur & gratia; Sapientia quidem, quia in ipso habet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Gratia autem, quia eidem mediatori Dei & hominum, homini Iesu Christo magna gratia donatum est, ut ex quo homo fieri cœpisset, perfectus esset & Deus. Hoc hominum naturæ non recipit, ut ante duodecim annos sapientia compleatur, quomodo omnia in illo mirabilia fuerunt, ita pueritia mirabilis fuit, ut Dei sapientia completeretur.

D CONCORDIA. Harum duarum, & in matre, & in lege fit concordia lectionum in matre, quia Apostolus dicit: Natum ex muliere. Euangelium dicit: Dixit ad Mariam matrem eius. In lege, quia Apostolus dicit: Factum sub lege. Euangelium dicit: Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini. Legales enim legaliter pro illo oblatae sunt ceterimonie.

IN DIE THEOPHANIAE LECTIO ISAIAE
Prophetæ. Cap. LX.

Surget uirga illuminare Hierusalem, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebrę operient terram, & caligo populos, super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te uidebitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, leua in circũitu oculos tuos & uide, omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi. Filij tui de longe uenient, & filij tuę de latere surgent. Tunc uidebis & afflues & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium uenerit tibi. Inundatio Camelorum operiet te, Dromedarij Madian & Ephra. Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes. Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi.

Hiero. SVrge illuminare Hierusalem, quia uenit lumen tuum.) Ecclesię dicitur, quę primum de Iudaico populo congregata est, & lumen, quod super eam ortum fuerat, per Apostolos transmissit ad gentes, cui dicitur: Surge illuminare, ut quæ cecidit in incredulis, surgat in fidelibus: quæ cecidit in Synagogis, surgat in Ecclesijs. Venit enim lumen tuum, quod tibi omnes

A omnes Prophetæ pollicebantur, quod iugiter expectabas.

Et gloria Domini super te orta est.) Ideo gloria Domini, quæ quondam fuerit super tabernaculum & templum eius, super te orta est. De qua dictũ est: Gloriosa dicta sunt Psal. 87. de te ciuitas Dei.

Quia ecce tenebrę operient terram.) Id est, qui terrena sapiunt.

Et caligo populos.) Siue ut in Hebraico legit, ארררר tribus quod proprie refert ad Super te autem orietur Dominus.) Id est, sol iustitię Christus. (Iudęos.

Et gloria eius in te uidebitur.) De qua scriptum est: Et uidebis gloriam eius, 104. 1. quasi gloriam unigeniti à patre plenum gratiæ & ueritatis.

Et ambulabunt Gentes in lumine tuo.) Nos omnes ambulamus in Apostolorum luce, quæ lucet in mundo, & tenebrę eam non comprehenderunt.

Et reges in splendore ortus tui.) Quando primum in Christo natus es, quod & spiritaliter impletur, & carnaliter, ut reges quorum cor in manu Domini est, & quibus non regnat peccatum, in mortali corpore ambulent, in splendore nascentis Ecclesię, siue in eo qui ortus est in Ecclesia, & ueri Regis Christi fidei colla submittant, quod quotidie uidemus impleri, quando idololatrię errore sublato, ad fidem Christi Romani principes transeunt.

Leua in circuitu oculos tuos & uide, omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi.) Hęc dicitur ad Ecclesiam, quę primũ ad Apostolos congregata est in Sion, de quibus & in Apostolorum actibus legimus, quod de uniuerso orbe terrarum uiri religiosi fuerint in Hierusalem, qui susciperent sermonem Dei, & linguis suarum alienarumq; gentium, uel audirent loquentes alios, uel ipsi loquerentur ad ceteros.

Filij tui de longe uenient.) Nos autem sumus filij, qui de longe uenimus ad Dominum, peregrini quondam à Testamento Dei, & repromissionibus eius, sed quid dicit Apostolus: Vos qui eratis aliquando longe, facti estis prope. 1. Pet. 2.

B Et filia tuę lac sugent.) Quod dicit, filia tuę lac sugent, significat, quod animæ in Christo lactantes, & in baptismo paruulorum. (De quibus & Petrus loquitur: Quasi modo paruuli, rationales & absq; dolo, lac desiderate.) Sugunt lac Apostolorum, quibus paruulis atq; lactantibus, loquebat, & Paulus: Filioles, quos iterũ parturio, donec Christus formet in uobis. Gal. 4.

Tunc uidebis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium uenerit tibi.) Cum eleua ueris oculos tuos, filiosq; prospexeris uenire. Tunc gaudebis & in modũ fluuioꝝ, aquis subitis inundaberis, & mirabitur ac stupebit, imo dilatabitur cor tuum. Audientes Apostolum: Dilatamini & uos, ne angustia pectoris, non possitis habere habitatorem Christum, qui dicit in Euangelio: Ego & pater uenimus, & mansionem apud eum faciemus.

Inundatio camelorum operiet te, Dromedarij Madian & Ephra. Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino adnunciantes.) Post diuitias maris & fortitudinem gentium, gregesq; Camelorum & Dromedarij Madian & Ephra, promittuntur Hierusalem, qui omnes ueniunt de Saba, portantes aurum & thus, & quod his maius est, adnunciantes Domini salutare. Madian & Ephra regiones sunt trans Arabiã, fertiles Camelorum, omniscq; prouincia appellatur Saba. Vnde fuit & Saba Regina, quæ uenit sapientiam audire Salomonis, & ipsa deferens aurum & thus.

Omne pecus Cedar cõgregabit tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi.) Cedar autẽ regio Saracenorum est, Nabaioth, unus est filioꝝ Hismahel, ex quorum nominibus solitudo appellat, quę frugum inops, pecorum plena est, per familiaria ergo nomina, Gentium Barbararum quę uicinq; sunt Israeli, totius mundi conuersio predicat. Madian quippe, in hoc loco interpretatur iniquitas. Ephra resolutus siue effundens, Saba conuersio uel captiuitas. Cedar tenebrę uel moeror. Nabaioth prophetiæ. Greges igitur Camelorum iniquitatis uinculis refocti, & animas suas effundentes Deo, operient Hierusalem muneribus, & omnes de captiuitate uenient, & conuersiones uirum fidei deferentes, & thus sacrificij, & per hæc munera nequaquã propria salute contenti, proficiunt, ut etiam ceteris predicent salutare Dei, habentes in muneribus principalia, aurum sensum & thus odoris optimi atq; dicentis. Dirigatur oratio mea sicut in-

2. Corin. 2.
1. Sal. 25.
Mat. 10.

Censum in conspectu tuo, & Christi bonus odor fumus, in omni loco, arietesq; Prophetarum. De quibus in uicesimo octauo Psalmo canitur: Adverte Domino filij Dei, adverte Domino filios arietum, uenient & offerent se sacrificium Domino, & placabiles hostiae fiant, ut Christi glorificet Ecclesia. De huiusmodi omnibus saluator discipulis loquebatur: Itae oves perditas domus Israel. Proprie super his intelligit, qui de gētib; decti in sacerdotiū ministri sunt saluatoris

EVANGELIUM SECVNDVM MATHEVM. CAP. II.

Vm natus esset Iesus in Bethleem Iudae in diebus Herodis Regis. Ecce Magi ab Oriente uenerunt Hierosolimam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudaeorum? Vidimus stellam eius in oriente, & uenimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex turbatus est, & omnis Hierosolima cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi sciscitabat ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethleem Iudae. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim exiit dux qui regat populum meum Israel. Tum Herodes clam uocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellae quae apparuit eis. Et mittens illos in Bethleem, dixit: Ite & interrogate de puero diligenter, & cum inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniens adorem eum. Qui cum audissent Regem, abierunt. Et ecce stella quam uiderant in oriente, antecedebat eos, usque dum ueniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno ualde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Et procidentes, adorauerunt eum. Et aperitis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrram. Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam uiam reuersi sunt in regionem suam.

Ios. 19.

CVm natus esset Iesus in Bethleem Iudae. Pulchre autem dicitur Bethleem Iudae ad distinctionem eius Bethleem quae in Galilea sita est, sicut in Iesu uolumine reperiri potest. Est enim Bethleem ciuitas Dauid, quae mundi genuit saluatorem, quae prius Ephrata uocata est, cui Iacob postea, quando ibi pecora sua pascuit, Bethleem nomen, quodam uaticinio futurum imposuit, quod domus panis interpretatur, propter eum panem, qui ibi de caelo descendit.

Gen. 49.

In diebus Herodis Regis. Hic Herodes antipatris Afcalonitidis, Matris uero Cypridis Arabice filius fuit, qui morbo iter cutis aequo, scatebus toto corpore uermibus tricesimo septimo regni sui anno mortuus est, sub huius filio Herode, Christus passus est. Nam & ideo Reges & duces Iudae istius temporis alienigenae referunt, quia praedictum fuerat: Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femore eius donec ueniat, cui repromissum est, & ipse erit expectatio Gentium.

Ecce Magi ab Oriente uenerunt. Igitur dum oriens est, qui quaeritur. Ideo enim ab oriente indicatur, quia ipse ad semetipsum nos ducit.

Esai. 2.

Hierosolimam, dicentes. Ideo Hierosolimam uenerunt, quia de Sion exhibit lex & uerbum Domini de Hierusalem. Siue ut Iudaei ignorantibus Christi natuitatem sibi proximam a Magis de longe uenientibus, culpantur. Nam & propterea, ut sacerdotes a Magis interrogati, ubi Christus nasceretur, inexcusabiles fierent, de aduentu eius. Iudaei enim asserunt. Sem filium Noe quem dicunt Melchisedech, primum post diluuium in Syria condidisse urbem Salem, in qua regnum fuit eiusdem Melchisedech, hanc postea continuerunt Hiebusi, de quibus sortita est uocabulum Hiebus, sicut; duobus nominibus copulatis, Hiebus & Salem, uocata est Hierusalem, quae postea a Salomone Hierosolyma, quasi Hierosolomonia dicta est. Haec & corrupta a poetis olim nuncupata, & postmodum ab Helio Adriano uocata est, Helia, in ipsa est & Sion, quae Hebraice interpretatur speculatio, eo quod in sublimi constructa est, & de longe uenientia contempletur.

Vbi est, qui natus est rex Iudaeorum. Id est, rex confessionum, rex qui natus omnem

Omnes gentes illuminare uenit. De quo Isaias ait: Puer natus est nobis, reddunt causam inquit. Esai. 9. A rētib; quis dixit uobis? Respondent.

Vidimus stellam eius in Oriente, & uenimus adorare eum. Domini stellam se dicunt uidisse, uel ex artis scientia, uel ex uaticinio Balaam, dicentis: Orietur stella ex Num. 23. Jacob, & confurget uirga de Israel, & percutiet duces Moab. Hanc stellam traquent, ut columbam, nec antea, nec postea, esse uisam, quia nec antea, nec postea, similis illi quem demonstrauit est natus, stellam eius uidimus, non nostram, non caeli, sed Regis qui natus est.

Nos quidem sub fato stellarum nullius hominis genitum ponimus, quanto minus illius tempore ralem generationem sub astrorum conditione, credamus factam, qui est aeternus uniuersorum creator & Dominus. Itaque illa stella quam uiderant Magi Christo in carne nato, non ad decretum dominabatur, sed ad testimonium famulabatur. Nec eius subiacebat imperio, sed indicabat obsequio. Proinde non ex illis erat haec stellis, quae ab initio creaturae iter suum ordinemque sub creatoris lege, custodiunt, sed nouo uirginis partu nouum sydus apparuit, quod mysterium officij sui, etiam ipsis Magis quaerentibus Christum, cum ante faciem praerit, exhibuit, donec eos usque ad ipsum locum ubi Dei uerbum infans erat, praecundo perduceret.

Magos qui ad adorandum Dominum perrexerunt, quidam ex progenie fuisse Balaam existimant. Eruditos in Astronomica disciplina, & stellam illam non ex notis suis fideribus, quippe quia nec eodem caelesti ordine mouebatur ut caeterae. Haec enim ad locum in quo natus erat Dominus, demonstrando nutu proprio ferebatur.

Alij dicunt nepotes Balaam esse, filij Beor, quia sectam eius secuti sunt. Alij dicunt Persas fuisse, ut metro Canorius dicit: Tum iubet & Perses celerem pertendere gressum.

Hieronimus dicit: Chaldaei stellas Deos esse confirmabant, unde eorum Deus nuncupatus, uerum indicat Dominum, unde Chaldaei esse existimantur, quod dicitur: Vidimus stellam eius in oriente. Id est, nos in oriente positi, siue de oriente in occidentem, stellam ortam uidimus. fixis historiae radicibus, spiritalia intueamur. Bethleem quae interpretatur, domus panis, significat Ecclesiam, siue cor hominis in quo Christus, qui dixit: Ego sum panis uiuus, nascitur Ioh. 6. Herodes qui interpretatur, pelliceus siue pellis gloria, significat diabolum regnantem in mundo. Tres Magi genus humanum cum Phisica, Ethica, Logica, significant.

B

Phisica.) Hoc est, naturalis.

Ethica.) Id est, moralis, mores enim apud Graecos εθικα appellantur.

Logica.) Hoc est, rationalis, Philosophiae enim species est, ratio enim Graece λογικη dicitur. Magi qui sacerdotes interrogant, significant Ecclesiam Gentium, sacerdotes legem uel synagogam.

Querendum quid sit, quod redemptore nato pastoribus angelus apparuit, atque ad adorandum hunc Magos non angelus, sed stella perduxit, uidelicet Iudaeis ratione utentibus rationale animal, id est, angelus predicare debuisset. Gentiles, quia uti ratione nesciebant, ad cognoscendum Dominum, non per uocem, sed per signa perducunt, illis Prophetia tamquam fidelibus, istis signa tamquam infidelibus data sunt.

Constat quippe Magos Christum hominem intellexisse, propter quod dicunt: Vbi est qui natus est? & regem, quia dicunt: Rex Iudaeorum, & Dominum, quia dicunt: uenimus adorare eum. Qui etiam hoc sublimissime de illo senserunt, quia cum esset Rex Iudaeorum, ad saluandas etiam Gentes, quae in ipsum credere atque ad illum uenire uellent, esset idoneus, quod suo maxime aduentu probauerunt & actu. Sed & de stella quae eis apparuit, quidam dicunt ab oriente usque ad uicinia Bethleem, ducere eis itineris extitisse, quod nequaquam ita esse, ipsa Euangelij ueritas inquisita demonstrat, sed potius in oriente tantum eos stellam uidisse, statimque intellexisse, quia haec ortum nati in Iudaea Regis signaret, ideo uenerunt Iudaeam, Cumque testimonijs prophetis, in Bethleem illum natum cognouissent, mox illuc iter agentes, stellam quam in oriente uiderant, ducem habere meruerunt. Quae non in summa caeli altitudine inter caeteras stellas, sed in uicinia terrae uisa est illis.

Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & ois Hierosolyma cum illo.)

Coeli Renato Rex terrae turbatus est, quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celestis aperitur, & ut alij uolunt, ideo Herodes Regis nomen in Christo indignatur, quia Augustus decreuerat, ne quis Rex, uel Deus, sine suo consilio diceretur. Omnem enim Hierosolimam cum illo dicit esse turbatam, quia turbatio Regis, turbatio populi est.

d 2 Et con

Et congregans omnes Principes sacerdotum, & scribas populi, sciscitabatur ad eis, ubi Christus nasceretur.) Magi tantummodo Regem nunciant, Herodes Christum requirit. Ipsum igitur Regem de quo interrogat, confitetur. Deinde ubi nasceretur, inquiri, utiq; pronunciat, ostenditur. Neq; enim quæri poterat, qui non erat nunciatus. Quare in uoluit Deus hoc à Iudeis inquiri, ut dñi ostendit, in quo non credit, ipsi sua demōstrantione dānent. Nā perrexerūt Magi & adorauerūt, remanserūt Iudei, qui demōstrauerūt.

At illi dixerūt: In Bethleē Iudæ, sic enī scriptū est per Prophetā: Et tu Bethleē terra Iuda nequaq; minima es in principibus Iuda, ex te enim exiit Dux qui regat populum meum Iſrael.) Ac si diceret, una es in principibus urbium principatum tenentibus, quia à te duo nascuntur principes, id est Dauid & Christus.

Tū Herodes clam uocatis Magis, diligenter didicit tempus stellæ quæ apparuit eis.) Timebat enim Magos, ad se aliqua causa non reuerſuros, ut euenit, & ideo tēpus stellæ clā uocatis Magis didicit. Vnde & hic deficit historia, cū secreta indicant tēpus stellæ.

Et mittens illos in Bethleem, dixit: Ite & interrogate diligenter de puero & cum inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniens, adorem eum, qui cū audissent Regem, abierunt.) Natiuitate Regis nostri cognita, Herodes ad callida argumenta cōuertitur, ne terreno regno priuaret. Renunciari sibi ubi puer inueniret postulat. Ad rare uelle se simulat, ut quasi hūc, si inuenire possit extinguat, sed quia sicte quæsiuit, inuenire nō

Et ecce stella, quam uiderant in Oriente, antecedebat eos, usq; (meruit.

Christus stella dñi ueniens staret ubi erat puer.) Vbi est Herodes, stella non uidetur, ubi est Christus uidetur, & uiam pergentibus ad Christum ostendit, quia ipse secundum incarnationis mysterium, & stella & uia est, & nos per se ducit ad se.

Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno ualde, & intrātes domum inuenerunt puerum, cum Maria matre eius.) Gauisi sunt gaudio magno ualde, quia maius gaudium sit de iſtius, quam de possessis. Puer ille inuenitur cum matre, de quo Iſaias ait: Puer natus est nobis, filius datus est nobis.

Et procidentes adorauerunt eum, & aperitis thesauris suis, obtulerūt ei mūnera, aurum, thus & myrram.) Veterum traditio fuit, ut nullus ad Regem, siue ad Dominū rogandū uacuis intraret. Magi uero eū quem adorant, mysticis muneribus prædicāt. Auro Regem, Thure Deum, Myrra mortalem. Sicut heretici qui hunc Deum credunt, sed ubiq; regnare non credunt, hi ei thus offerūt non aurū. Sunt qui hunc Regē existimant, sed Deum negant, hi ei aurum offerunt, non thus. Sūt qui hunc & Deum fatentur & Regem, sed adsumpsisse carnē mortalem negant. Hi ei aurū & thus offerunt, non myrrā. Nos offeramus aurū ei, ut ubiq; eū regnare credamus. Offeramus thus, ut credamus, quod his qui in tēpore apparuit Deus ante tēpora extitit. Offeramus myrrā, ut eū quem credimus in sua diuinitate impassibile, credamus etiā in nostra fuisse carnē mortale. Quamuis in auro, thure & myrra intelligi & aliud potest. Aurū namq; sapientiā designat. Salomone adrestante qui ait: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Thus autē, quod Deo incendit, uirtus orationis exprimit. Psal. mista adrestante: Dirigat oratio mea, sicut incensum in cōspectu tuo. Per myrrā uero, carnis nostræ mortificatio, designatur. Vnde & sancta Ecclesia dicit: Manus meæ distillauerunt myrram. Nato ergo Regi Aurū offerimus, si in cōspectu eius, claritate supernæ sapientiæ resplendemus. Thus offerimus, si cogitationes carnis, per sancta orationum studia in ara cordis incendimus. Myrram offerimus, si carnis uicia, per abstinentiam mortificamus.

Et responso accepto in somnis, ne rediret ad Herodem &c.) Magnū uero nobis aliquid Magi innuūt, quod in regione suā per uia aliam reuertunt. Regio quippe nostra paradisius est. A regione etenim nostra superbiendo, iobediendo, uisibilia sequēdo, cibū ueritū, gustando, discessimus, sed ad eā necesse est, ut flendo, obediēdo, uisibilia cōtemnendo, atq; appetitū carnis refrenādo redeamus. Per alia uia ad regionē nostrā regredimur, quoniam qui à paradysi gaudio, per dilectamēta discessimus, ad hoc per lamēta reuocamur.

CONCORDIA. Iſtarū duarū perspicua est & grauisimā cōcordia lectiōnū, ambē enim de uocatiōe Gentū misericorditer, & ambē de oblatiōe Dño mistice cōcorditer loquunt munerib;

Obsecro uos per misericordiā Dei, ut exhibeatis corpora uestra, hostiam uiuentem sanctam Deo placentem, rationale obsequium uestrum. Et nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus uestri, ut probetis quæ sit uoluntas Dei bona, & beneplacens & perfecta. Dico enim per gratiam, quæ data est mihi, qui sunt inter uos. Non plus sapere q̄ oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Et unicuiq; Deus diuisit mensuram fidei, sicut enim in uno corpore multa membra habemus. Omnia autem membra non eundem actū habent, ita multi unum corpus sumus in Christo. Singuli autem alter alterius membra.

Uim superius docuisset Apostolus, quomodo à Iudeis ad gentes, ab obseruantia carnali, ad obseruantia spiritalem, religionis summa translata sit, adgreditur spiritualis huius obseruantie, mores & instituta sanctire & ait.

Obsecro itaq; uos fratres per misericordiam Dei.) Quia omnes conuulsi erant sub peccato, nunc iam non in meritis, sed in misericordia Dei salus humana consistit. Ideo quasi qui officium suscepit reconciliandi uos Deo. Obsecro uos non per potentia sed per misericordiam Dei. Quid uos obsecro?

Vt exhibeatis corpora uestra, hostiam uiuentem.) Viuentem dicit hostiam quæ uitam, hoc est, Christum in se gerit, & dicit, mortem Iesu in corpore circumferimus, ut & uita Iesu Christi in corpore nostro manifestetur.

Sanctam.) Sanctam dicit in qua sanctus spiritus habitat, ut illud: Nescitis quia tēplum Dei estis & spiritus Dei habitat in uobis. i. Cor. 6.

Deo placentem.) Placentem Deo dicit utpote à peccatis, & uicijs separata, hij enim qui membra sua mortificant, ab incentiuo libidinis & furoris, actus corporis sui Domino placitos habent, hostiam uiuentem sanctam Domino placentem rationabiliter offerunt.

Rationale obsequium.) Obsequiū hic cultū dicit, qui dudū in pecudum mutorum corporibus cōsistebat. Nunc, inquit, in corpore rationalis hominis offeratur, & corpora magis uestra quam pecudum fiant sacrificium Deo, quia dignum est Domino, tales hostias immolare, arietes autem & hircos & uitulos, immortali & incorporeo Domino offerre, nulla ratio recta & honesta suscipit.

Et nolite conformari huic seculo.) Ostendit esse, quandā formam huius seculi, & alia futuri seculi, & si qui sunt, qui amant præsens seculū, & ea quæ seculi sunt, secundū formā seculi præsentis aptantur, qui uero non respiciunt ea, quæ uidentur, sed quæ non uidentur, æterna sunt & transformantur, & renouantur ad futuri seculi formā. Vide ergo ne forte cum uenerit ira in cor tuū, & cōcupiscentia mala & avaritia, ceteraq; quibus seculum præsens delectatur, formā tibi seculi præsentis inponant. Si uero contrario, mansuetudo, patientia, lenitas, continentia, fides, ueritas, ceteraq; uirtutes habitēt in corde tuo, cōformē te futuri seculi faciūt, & ita pulchra animā tuā, ut dicat illi à uerbo Dei. Tota pulchra es amica mea, & macula nō est in te.

Sed reformamini in nouitate sensus uestri.) Renouatur autē sensus noster per exercitia sapientiæ, & meditationē uerbi Dei, & legis eius intelligentiā, & quanto quis cotidie ex scripturarū proficitectione, quanto altius intellectus eius ascendit, tanto semper nouus & cotidie uouus efficitur. Potest etiam & sensus renouari ad iustitiam & continentiam, & ad fidem & patientiam, &c.

Vt probetis quæ sit uoluntas Dei bona & beneplacens & perfecta.) In multis enim putatur esse uoluntas Dei, & nō est, in quo is utiq; qui sensum habet renouatū errat & fallit. Est autē nō cuiusq; sensus, sed ualde renouati, probare in singulis quibus agimus, quæ loquimur, quæ cogitamus, si sit uoluntas Dei, & nihil omnino uel agere uel dicere uel cogitare, quod uoluntati Dei non senserit cōuenire, quia uoluntas Dei est, quicquid bonū & beneplacitum & perfectum est.

C Dico enim per gratiam quæ data est mihi.) Paulus sicut & in alijs dicit non in suorum sapiencie carnalis uerbis, sed per gratiam quæ sibi data est loquitur. Est enim multa differentia, per gratiam loquentis, & per humanam sapientiam. Denique nonnulli eloquentes, & eruditi uiri cum multa dixerint, copiose & erudite, tamen quia non per gratiam, neminem auditorum, aut ad fidem, aut ad timorem Dei, aut ad compunctionem cordis potuerint incitare. Alij non magna eloquentia, sed simpliciter loquentes, multos infidelium conuertunt, & hoc est per gratiam loqui quæ data est Paulo.

Omnibus qui sunt inter uos, non plus sapere quam oportet sapere.) Quod dicit omnibus, qui sunt inter uos simile est, ac si diceret: Omni qui in Deo est, cuius semper esse est, quod dicit. Non plus sapere, uidetur ad superbientes ramos oleastri, & insultantes ramis qui de bona oliua fracti sunt, hunc aptare sermonem, & dicere eis, non debere plus sapere quam oportet, hoc est, plus sapere quam oportet sapere: Ego autem dico, quod heretici plus sapiunt de Christo quam oportet sapere, qui negant cum Dei creatoris esse filium, & alia multa plus de illo quam oportet fingentes.

Greg. Sed sapere ad sobrietatem.) Dum enim per supernam gratiam, ad altiora intelligenda deducimur, quanto subtilius leuamur, tanto semper in humilitatem nosmetipsos in intellectu nostro premere debemus. Ne conemur plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Ne dum nimis inuisibilia discutimus aberremus, quod in Græco dicitur. *σωφροσύνη*, in nostris codicibus, hoc est, in scripturis diuinis, sobrietas à maioribus interpretatum est ab alijs tamen eruditis uiris temperantia ponitur, quæ temperantia, una ex quatuor generalibus uirtutibus habetur. Ergo sapere ad sobrietatem, temperanter sapere est, hoc est, ut in omnibus, quæ agimus, uel quæ loquimur aut sentimus temperantiam teneamus.

D Et unicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei.) Hoc est, ut sciat unusquisque & intelligat quæ in eo sit mensura gratie Dei quam consequi meruit per fidem, interdum enim accipit, quis à Deo, ut sapiat in opere charitatis, aut erga misericordias pauperum, aut circa debillum curam, aut erga uiduarum, & pupillorum defensionem, aut erga hospitalitatis sollicitudinem, hæc ergo singula diuisit Deus unicuique secundum mensuram fidei, sed si is qui accepit gratiam, ut de uno aliquo horum saperet, non intelligat mensuram gratiæ sibi datæ, sed uelit sapere in quo gratiam non accepit, & non dicere uelit, sed adhuc de his Apostolus assignaret, intro plus uult sapere, quam oportet, uerum ut euidentius adhuc de his Apostolus assignaret, intro dicit exemplum & dicit.

Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent. Ita multi unum corpus sumus in Christo singuli autem, alter alterius membra.) Ordinatissime per hæc componens omnne corpus Ecclesiæ, ut sicut membra corporis, singula quæque proprios habent actus, & tamé uno consensu uniuerso sibi inuicem cedunt, ita, inquit, & in Ecclesia quæ est, corpus Christi, diuersos singuli habemus actus, uerbi gratia alius per sapientiam, est oculus, alius per opera est manus, alius audiendo est auris, unum tamen est ex omnibus membris, corpus in Christo Iesu Domino nostro. Quomodo autem corpus istud in Christo sit, idem est, in ueritate, & sapientia & iustitia & sanctificatione, quæ omnia Christus est, iam sæpe diximus.

EVANGELIUM LVCAE CAP. II.

I T cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi. Consummatisque diebus cum redirent, remansit puer Iesus in Hierosolyma & non cognouerunt parentes eius. Existimantes autem illum esse in comitatu, uenerunt iter diei & requirebant eum inter cognatos & notos, & non inuenientes regressi sunt in Hierusalem requirentes eum. Et factum est post triduum, inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes qui

A qui cum audiebant super prudentia & responsis eius. Et uidentes ammirati sunt. Et dixit mater eius ad illum. Fili quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos. Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in hijs, quæ patris mei sunt, oportet me esse. Et ipsi non intellexerunt uerbum, quod locutus est ad illos. Et descendit cum eis, & uenit Nazareth, & erat subditus illis. Et mater eius conseruabat omnia uerba hæc, conseruens in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia ætate & gratia apud Deum & homines.

E T cum factus esset Iesus annorum duodecim ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cum redirent remansit puer Iesus in Hierusalem.) Qui à natiuitate, immo à conceptione humana, manifestis miraculorum, quia Deus sit, est ad probatus indicijs, ipse etiam mox ubi tempus ætatis congruebat, utramque suam reuerenter pandere cepit, atque aperire substantiam, & quid uideret patri, iuxta ueritatem diuinæ maiestatis, & quid iuxta adumptionis humanæ fragilitatem debeat matri, nec absque prouidentia, duodenis prima suæ fidei rudimenta reuelabat, quæ duodecim Apostolorum ministerio, per cunctum erant, reuelanda & elucidanda orbem. Possumus & hoc dicere, quia sicut septenario, sic & duodenario numero, qui multiplicatis inter se inuicem septenario partibus constat, uel rerum uel temporum uniuersitas ac perfectio designatur: Atque ideo quo omnia loca uel tempora decet occupari, recte à duodecimo numero, iubar sumit exordium

B Et non cognouerunt parentes eius, & existimantes autem illum esse, in comitatu uenerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos, & non inuenientes reuersi sunt in Hierusalem requirentes eum.) Querit aliquis quomodo Dei filius tanta parentum, cura nutritus, hic ab euntibus potuerit obliuiscendo relinqui. Cui respondendum, quia filijs Israël moris fuerit, ut temporibus festi uel Hierosolymam confluentes, uel ad propria redeunt, seorsum uiri, seorsum autem foemine, choros ducentes incederent. Infantesque uel pueri, cum quolibet parente indifferenter ire poterunt. Ideoque beatam Mariam uel Ioseph, uicissim putasse puerum Iesum, quem se comitari non cernebant, cum altero parente reuersum.

Et factum est post triduum, inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum audientem illos & interrogantem.) Quasi fons sapientiæ doctorum medius seder, sed quasi exemplar humilitatis, audire prius, & interrogare doctores, quam instruere, quærit indoctos. Ne etenim paruuli à senioribus erubescant discere, & ipse ob ætatis humanæ congruentiam homines auscultare non erubescit Deus. Ne infirmus docere, quis audeat, & ille puer doceri interrogando uoluit, qui per diuinitatis potentiam uerbum scientiæ ipsi suis doctoribus ministravit.

Stupebant autem omnes qui eum audiebant, super doctrina & responsis eius, & uidentes admirati sunt.) Stupebant qui eum audiebant & uidentes admirati sunt. Et eo amplius stupebant super prudentia responsionum, quo paucitatem uidentes, contemnebant annorum. Nos autem scientes hunc esse, de quo olim Propheta gratulabundus exultabat, Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis, & uocabitur nomē eius admirabilis consiliarius, Deus fortis, nequaquam miremur eum, qui sic paruulus factus est homo, ut nihilominus, quod erat semper, Deus ac fortis, permaneret.

Et dixit mater eius ad illum: Fili quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego, dolentes, quærebamus te, & ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis, quia in hijs, quæ patris mei sunt, oportet me esse.) Non quod eum d 4 quasi

C quasi filium quærun utuperat, sed quid ei potius cui æternus est filius, debeat, cogit oculos mentis attollere, quia enim Deus & homo est. Nunc excelsa deitatis, nunc infinita præ se fert humanæ fragilitatis, quasi homo seniores interrogat, quasi Deus que seniores & edocti mirentur responderet. Quasi Dei filius in templo Dei commoratur, & quasi filius hominis cum parentibus quo iubent regreditur.

Et ipsi nõ intellexerunt uerbum quod locutus est ad illos, & descendit cum illis, & uenit Nazareth, & erat subditus illis. Quid enim magister uirtutis nisi officium pietatis impleret: quid inter nos aliud, quam quod a nobis agi uellet ageret, deferrebat patri, deferrebat ancillæ. Ipsa enim dicit: Ecce ancilla Domini. Deferrebat simulato patri, deferrebat Domino uero patri, & utiq; matre natus, uirginem conseruauit, & castam. Vtq; a patre, non uoluntate, non opere, non tempore distabat ut eius uidelicet exemplis ammoniti, quid parentibus debeamus, qui tanta pro nobis patiuntur agnoscamus.

Quid parentibus debeamus

Et mater eius conseruabat omnia uerba hæc in corde suo. Siue quæ in edidit, seu quæ necdum intelligere uerba Euangelij potuit, omnia suo pariter in corde, quasi ruminanda, & diligentius scrutanda recondebat. Discamus ergo in omnibus castitatem, quæ non minus ore pudico, quam corpore argumenta fidei conseruabat in corde. Et si illa ante præcepta Apostolica tacet, cur tu post Apostolica præcepta magis cupis docere, q̄ discere.

Et Iesus proficiebat sapientia & ætate, &c. Hic locus manicheos pariter & Apollinaristas expugnat. Ostendens Dominum uerã carnẽ ueram habere & animam. Nam sicut carnis est ætate, sic est anime sapientia proficere, & gratia, quæ tamẽ in sapientia nullatenus proficere si naturalẽ intelligentiã quæ hominibus rationis causa cõcessa est, nõ haberet. De cuius nomine hic pauca dicenda sunt: Iesus enim saluator interpretatur. Cuius sacri nominis non solum ethimologia, sed & ipse numerus literarum perpetuæ nostræ salutis mysteria redolet. Sex quippe literis apud Græcos scribitur *Ιησους*, uidelicet, Ι & Η & Σ & Ο & Υ & Σ. quorum numeri sunt. X. & VIII. & CC. & LXX. & CCCC. & CC. qui sunt simul, DCCC. LXXXVIII. qui numerus figuram resurrectionis adauget. Nam quod VIII. simpliciter hoc & X. & C. multiplicata significant. Possimus & ita dicere, quod VIII. absolute resurrectionis exemplum in nomine saluatoris mortalibus præstet, & X. quomodo Decalogus legis debeat impleri suæ nos resurrectionis Dominus figuris instituit pariter & iuuerit, ut quomodo ipse resurrexit a mortuis. Ita & nos illo adiuuante resurgere ualeamus, & in C. quæ nos in futuro sequatur gloria demonstrat. Centenarius namq; numerus qui de leua transit in dexteram, illius temporis felicitatem præfiguratur. De quo Dominus ait: Iterum uidebo uos & gaudebit cor uestrum. X.

Philosophia de nomine Iesu.

D CONCORDIA. Istarum duarum quamuis non in uerbis in actu tamen fit concordia sectionum. Ascendentes enim in Hierusalem cum hostia parentes, Domino ingressi sunt templum quod nos spiritaliter agere, hortatur Apostolus dicens: Obsecro uos pro misericordia Dei ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, Domino placentem, & reliqua.

DOMINICA II. POST THEOPHANIA.

Lectio Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Romanos, capite. XII.

Habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina. Qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate. Qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate. Dilectio sine simulatione: Odientes malum, adherentes bono. Charitatem fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicem preuenientes. Sollicitudine non pigri, spiritu seruent. Domino seruientes, spe gaudentes, in tribulatione patientes. Orationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus uos, benedicite & nolite maledicere. Gaude te cum gaudentibus, flete cum flentibus. Id ipsum inuicem sentientes, non alta sapientes, sed humilibus consentientes.

Habentes

A **H**abentes donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes. Primas. Donum non ex nostro, sed ex donantis pendet arbitrio. Omnibus quidem credentibus gloria promittitur in futuro, sed qui tam mundum cor habuerit, ut uirtutum gratiam accipere mereatur etiam in presenti.

Siue Prophetiæ secundum rationem fidei. Fidei dixit, non legis, siue quia fides illa meruit, unusquisq; enim tantum accipit quantum credit.

Siue ministerium in ministrando. Hæc omnia possumus ad illam regulam reuocare, quæ superius dicta est, hoc est, non plus sapere, quam oportet sapere. Verbi causa, non debere eum qui ministrat, in ministrando plus sapere quam oportet sapere, & qui docet in doctrina, & qui exhortatur in exhortatione, non plus sapere. Multi accepto ministerio, uel accepta doctrina, plus sapuerunt quam oportuit sapere, & elati in arrogantia, uel in delictis resoluti, præcipites corruerunt.

Orig.

De ministerio Sacerdotali uel Diaconatus dicit.

Siue qui docet in doctrina. Qui docet maior est, eo qui exhortatur.

Primas.

Qui exhortatur in exhortando. Exhortatio species doctrinæ est & uerbi, quo afflicta animæ, scripturarum diuinarum prudenter aptatis, & in unum collectis sermonibus releuantur, si uero sermo habens uirtutem gratiæ Dei, fuerit adhibitus animæ desperatæ, tunc cor eius penetrat, & consolationem præbet, ac spem reuocat, desperatione submota.

Orig.

Qui tribuit in simplicitate. Oportet, inquit, in simplicitate cordis, hoc faciat, hoc est, ne uideatur quidem bene facere indigentibus. Corde uero laudẽ quærat ab hominibus. Non est simplicitas, si aliud agi uideatur in manibus, & aliud quærat in corde.

Qui præest in sollicitudine. Qui uero præest fratribus, uel qui præest Ecclesiæ, in sollicitudine esse debet, non humanarum causarum, nec secularium rerum, hæc enim sollicitudo aliena debet esse ab his, qui Ecclesiæ præesunt, sed talem recipiant sollicitudinem, qualem Apostolus dicit. Concursum in me quotidianus, sollicitudo omnium Ecclesiarum, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uor.

2. Cor. 11.

Qui miseretur in hilaritate. Maxime circa egrotos misericordia exhibenda est, misericordiæ titulus generalis est, qui circa omnes placido exhibendus est animo, hilarem datur rem diligit Deus, & tristem sine dubio odit.

Primas.

2. Cor. 9.

Qui enim erogat pecuniam suam, si infidelis sit, & receptorum se desuperet, necessario tamq; qui eam perdidit, contristatur, qui uero cum fide & spe hoc agit, in hilaritate & lætitia agit, certus quod parua hæc quæ pro mandato Dei expendit, ingentes sibi opes cælestium diuitiarum, in super autem & æternam conferant uitam.

Orig.

Dilectio sine simulatione. Tota puritas debet esse in Christiano, sic Deus pura lux est, fingere enim seruorum est. Diligamus non lingua tantum, sed opere & ueritate. Ita etiã si necesse fuerit pro inuicem moriamur.

Primas.

Ego puto quod omnis dilectio quæ non est secundum Deum simulata sit, & uera non sit, enim creator animæ Deus, idcirco ei, cum cæteris uirtutibus, etiam affectum dilectionis inseruit, ut diligit Deum, & ea quæ uult Deus. Ergo quicunq; aliud dilexerit quam Deum, & quæ Deo placent, dilectio in eo ficta, & simulata, dicenda est, sed & si quis proximum suum errantẽ uiderit, & non correxerit, simulata dilectio dicenda est. Nihil enim habere adulatorium. Nihil fucatum dilectio debet.

Orig.

Odiennes malum. Mirum fortasse sit, quod inter cætera bona uirtutum, assumitur etiam odium, & tamq; necessarium ab Apostolo ponitur. Vnde certum est, inesse animæ etiã odij affectum. Est enim laudabile odisse uicia, odisse peccata, nisi enim quis odio habeat uicia, non potest amare, nec conseruare uirtutes.

Adhærentes bono. Adhæreamus bono, obseruandum etiam hoc, quod sicut in alijs dicit, qui adheret Domino unus spiritus est. Ita & hic dicit: Adhæreamus bono, sine dubio, ut contingat nobis unum esse cum bono.

Charitatem fraternitatis inuicẽ diligentes. Ac si dicat, ut fratres, & quasi ex una matre generati, ita uos diligite, hoc mandatum accepimus, ut diligamus nos inuicem, sicut & Deus dilexit nos.

Frates

C Frater ergo iubemur diligere, non iudicare, si enim putas aliquem impium esse, & ideo eum non iudicas diligendum? Audi, quia Christus pro impijs mortuus est, aut si quia peccator est frater tuus, ideo eum non putas diligendum? Audi, quia Christus Iesus in hunc mundum uenit, peccatores saluos facere, si uero iustus est, dilectione multo magis dignus est. Dominus enim diligit iustos.

Primal. Honore inticem prauenientes.) Hoc si semper seruariemus, & caritatem, & patientiam teneremus, si nos enim omnibus minores iudicaremus, nec ulro alicui iniuriam faceremus, nec illatam nobis grauiter doleremus.

Origenes. Hoc est, quod & Dominus docuit cum notaret scribas & phariseos, prima sibi loca in conuiujs uiuicantes, & docet, ut cum uocatus fueris tu ad cenam, in nouissimo loco recumbas.

Primal. Sollicitudine non pigri.) Ne per sollicitudinem seculi pigri in Dei opere efficiamini inertes. Superius eum qui prae est, in sollicitudine debere esse comonuit, nunc uero omnibus dat hoc in commune mandatum, ne quis nostrum audiat à Domino ferre male & piger.

Spiritu feruentes.) Quia frigidos Dominus non amat, & in tepidis nauetur, tunc plane spiritu feruemus, si seculo frigidi sumus.

Origenes. Vultenim ut nos qui sub lege spiritus uiuimus, nihil remissum, nihil tepidum habeamus in nobis, sed cum feruore spiritus, & calore fidei cuncta peragamus.

Domino feruientes.) Ille Domino seruit, qui potest dicere nobis, unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, nec ultra ei, aut libido, aut auaritia, aut inanis gloria dominabitur.

Spe gaudentes.) Spe gaudet, qui non respicit ea quae uidentur, sed ea quae non uidentur expectat, & qui scit, quoniam non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis.

Primal. In tribulatione patientes.) Propter gaudium spei futurae omnia sustinete, sicut scriptum est: Omne gaudium existimate fratres, cum in uarias temptationes incideretis, & quia tribulatio patientiam operatur, patientiam probationem, probationem, spem.

Orationi instantes.) Instant enim orationis, nobis praestat auxilium in aduersis, in quo enim non sufficit humana fragilitas, auxilium Dei, orationibus implorandum est.

Necessitatibus sanctorum communicantes.) Ac si dicat ministrare eis, qui propter Christum sua omnia contempnentes, alienis ad tempus indigent ministrantibus.

Origenes. Honestè & decenter, non quasi stipem indigentibus sanctis praebere, sed censum nostrum quodammodo cum ipsis habere commune, & meminisse sanctorum siue in collectis sollempnibus, siue pro eo, ut ex recordatione eorum proficiamus.

Hospitalitatem sectantes.) Quam digne hospitalitatis magnificentiam, uno sermone comprehendit. Dicens enim sectandam esse hospitalitatem, non solum ostendit, ut uenientem ad nos hospitem suscipiamus, sed & requiramus, & solliciti simus, & sectemur ac perquiramus ubique hospites, nec ubi forte in plateis sedeant, nec extra tectum iaceant. Recordare Loth, & inuenies quod illum non hospites, sed ipse quaesierit hospites, & hoc erat hospitalitatem sectari.

Gen. 19.

Benedicite persequentibus uos.) Moralem locum latius Apostolus exsequens actus, mentem, propositum, os quoque ipsum, discipulorum linguamque componit. Non uult creditentes Christo de ore suo proferre maledictum, sed bene loqui, benedicere, bene praedicare, ut ex hoc, & boni Domini serui, & boni magistris credantur esse discipuli. Sciendum tamen est, quod sermo benedictionis in scripturis, diuersè positus inuenitur, nam & Deus benedicere dicitur, & homines, uel ceterae creaturae Deum benedicere iubentur, sed Dei benedictio aliquod muneris semper his, qui ab eo benedicuntur inperit, homines uero Deum benedicere pro hoc quod est laudare, & gratias referre dicuntur.

Benedicite & nolite male dicere.) Hortatur nos Apostolus ut cum prouocamur ab inimicis, non pro maledictis maledicta reddamus, sed faciamus quod ipse de semetipso scribit, ubi dicit, male dicimur, & benedicimus.

Gaudete cum gaudentibus.) Habenda est etiam in hoc conperens & apta distinctio, non enim quibuscumque gaudijs, Christianorum gaudia socianda sunt, neque enim si uideam gaudere aliquem, super quaesitae pecuniae, aut secularis honoris eminentiae, congratulari deo talibus qui

A qui sciam, quod huiusmodi gaudia luctus sequatur & lachrimae, sed quia Dominus Apostolus ait: Gaudete quia nomina uestra scripta sunt in caelo. Et nos, si uideamus ab aliquo tale opus geri, quod in caelo scribi dignum sit, siue iustitiae opus, siue charitatis, siue pacis, uel misericordiae, & ita gestum, ut in libro uitae referre mereat, debemus gaudere cum talibus. Sed & si quidem uideamus ab errore conuersum, & relictis ignorantiae tenebris, ad lucem ueritatis uenisse, remissionem peccatorum & gratiam sancti spiritus meruisse, debemus gaudere cum talibus.

Flete cum flentibus.) Non cum illis qui flent mortuos suos, iubemur flere, aut qui flent damna saecularia. Sciens quod huius seculi tristitia morte operatur. Non sunt ergo lachrimae iungendae cum talibus. Sed cum illis flendum est. De quibus dicit Dominus: Beati qui flent, quoniam ipsi consolabuntur. Si quis flet pro peccatis suis, si quis post delicta conuertit ad poenitentiam, & errorem suum lachrimis lauat. Si quis etiam ingemiscit in habitaculo isto positus, & ad Christum redire desiderat, & per sanctum desiderium lacrymarum profusione lauitur. Iungamus cum talibus, lachrymas nostras, & gemitus sociemus. Tristitia enim quae seculum dum Deum est, saluare stabilem per poenitentiam operatur.

Id ipsum inuicem sentientes.) Sermo iste non natura sui, sed interpretatione obscurior factus est, hoc est enim quod dicit: ut ita de fratre sentiamus ut & de nobis ipsis. Et ita uelimus proximo, sicut & nobis uolumus, ut & Dominus in Euangelio dixit: Quae uultis ut faciant uobis homines, eadem & uos facite illis.

Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.) Superbiam per omnia fugendam docet, hoc enim dicit alta sentire: & merito, superbia fugienda est, cum scriptura dicit: Quia initium discedendi à Domino, superbia est. Bene autem uno sermone, institutionem humilitatis exposuit, eos sentire enim humilibus, & amare humiles, atque inclinare se ad eos, hoc est, consuetudine imitari eum, qui cum in forma Dei esset, formam serui suscepit, & humiliavit se usque ad mortem.

Superba sapit iste, qui suam per se ulcisci cupit iniuriam, & non humilibus rebus, id est, humilitati consentit.

EVANGELIUM SECUNDUM IOANNEM. CAP. II.

Nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem Iesus & discipuli eius ad nuptias. Et deficiente uino, dixit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei Iesus: Quid mihi & tibi est mulier? Nondum uenit hora mea. Dicit mater eius ad ministris: Quodcumque dixerit uobis facite: Erant autem ibi lapideae hydrae sex positae, secundum purificationem ludaeorum, capientes singulae metretas binas uel ternas, dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas usque ad summum. Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte Architriclino. Et tulerunt. Vt autem gustauit Architriclinus aquam uinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam. Vocat sponsum Architriclinus, & dicit ei: Omnis homo, primum bonum uinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu autem seruaisti bonum uinum usque ad huc. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilaeae & manifestauit gloriam suam. Et crediderunt in eum discipuli eius.

Nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae, & erat mater Iesu ibi.) Nec uacat mysterio, quod die tertio post illa, quae superiori Euangelij sermone descripserat. Nuptiae factae referunt, sed tertio tempore seculi Dominum ad aptandam sibi Ecclesiam uenisse, designat. Primum qui post seculi tempus, ante legem, Patriarcharum exemplis. Secundum sub lege, Prophetarum scriptis. Tertium sub gratia preconijs, Euangelistarum quasi tertia diei luce, mundo resulsit. In quo Dominus et saluator noster pro redemptione generis humani incarnatus apparuit, sed & hoc quod in Cana Galilaeae, id est

Beda.

in zelo

in zelo transmigrationis perperatæ eadem nuptiæ facte perhibentur, typice denunciat eos maxime gratia Christi dignos existere, qui zelo ac feruore pie deuotionis, & emulari charisimata meliora, ac de uirtutibus bona operando, de terrenis ad æterna norunt, sperando & amando transmigrare.

Hiero. Nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ.) Dominus ad nuptias in hunc mundum uenit, quia sanctam Ecclesiam sibi copulauit, De qua Apostolus ait: Aptaui uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo, habet ergo sponsam Ecclesiam, quam redemit sanguine suo, & cui pignus dedit spiritum sanctum, quam sibi coniunxit in uero uirginis, Verbum enim sponsus, sponsa caro humana, & utriusque unus filius Dei, & idem filius hominis, factus est caput Ecclesiæ, & processit de thalamo, quasi sponsus. Thalamus enim eius uterus uirginis fuit. Venit ad nuptias in Chana Galilææ, certi Sacramenti, Chana namque zelus interpretatur, Galilæa transmigrationis facta.

Et erat mater Iesu ibi.) Mater Iesu in nuptiis ostenditur synagoga, eò quod Christum admiraculum prouocet.

Vocatus est autem Iesus, & discipuli eius ad nuptias.) Quod Dominus uenit ad nuptias, excepta mystica significatione confirmare uoluit, quod ipse fecit. Sic enim ipse alio loco ait: quod Dominus coniunxit, homo non separet.

Matth. 19. Beda. Primus nuptiarum locus Iudæa extitit, in qua filius Dei homo fieri, & Ecclesiam sui corporis ac sanguinis participatione consecrare, sui spiritus pignore in fide confirmate dignatus est, sed uocatis ad fidem gentibus, usque ad fines orbis terræ, carundem nuptiarum uotiuua gaudia peruenerunt.

Et deficiente uino.) Discumbente autem ad nuptias Domino uinum defecit, ut uino meliore, per ipsum mirabili ordine factò manifestaretur gloria latentis in homine Dei, & credentium in eum aucta fides proficeret. Quod si misterium querimus, apparet Dominum in carne, merca illa legalis sensus suauitas, paulatim coeperat, ob carnalem Pharisæorum interpretationem à prisca sua uirtute deficere, qui mox ea que carnalia uidebantur mandata ad spirituale conuertit doctrinam. Cuncta namque legalis superficialis in Euangelicam cœlestis gratiæ uirtutem mutauit, quod est, uinum fecisse de aqua.

Dicit mater Iesu ad eum, uinum non habent, & dicit ei Iesus, quid mihi Aug. & tibi est mulier.) Neque enim matrem suam inhonoraret, qui nos subter honorare parentes, aut sibi esse matrem negaret, qui de ea carnem suscepit, sed in eo quod dicit: Quid mihi & tibi est mulier, significat se diuinitate, qua miraculum erat patrandum, non principium, se tem poraliter accepisse de matre, sed æternitatem semper habuisse de patre.

Nondum uenit hora mea.) Nondum uenit hora, ut fragilitatem humanitatis ex te sumptæ, moriendo demonstrarem. Hora ergo nondum uenerat, id est passionis, quia faciendæ erant uirtutes, commendanda erat diuinitas Domini, commendanda erat humanitas Domini, in ipsa compassione mortalitatis. Venit autem hora, ut quid sibi & matri commune esset ostenderet, cum eam moriturus in cruce, discipulo uirgini uirginem commendauit. Huius uero horæ, Dominus in cruce pendens commemorans, dixit matri, Mulier ecce filius tuus: quasi dixisset, ecce, hoc quod de te sumpsi modo ostenditur moriendo, quid est, quæ tamen natura post modum clarificanda erit in resurrectionis gloria.

Dicit mater eius ministris, quodcumque dixerit uobis facite.) Sciebat mater humanitatem filij sui, licet hoc modo uideretur negando, quod posebat, mater tamen sciebat pietatem filij quod negare noluit, quod petebatur, fiducialiter mandauit ministris, ut mandata filij iubentis implerent.

Erant autem ibi lapidæ hydræ sex positæ.) Hydræ uocantur uasa aquarum, Græce ὑδρῶς aqua dicitur: Aqua uero scripturæ sacræ scientiam designat, quæ suos auditores & à peccatorum sordibus abluere, & diuine cognitionis solet fonte potare. Vasa sex, quibus continebatur, corda sunt deuota sanctorum, quorum perfectio uitæ ad exemplum recte credentibus posita est, per sex seculi ætates, usque ad Aduentum Domini, & bene lapidæ sunt uasa, quia fortia sunt corda iustorum, ut pote illius lapidis dilectione solidata. De quo Petrus Apostolus dicebat: Ad quem accedentes lapidem uinum, & ipsi tanquam lapides uiui super edificantur, fecerunt

1. Pet. 2.

c. 2. 11

A Secundum purificationem Iudæorum.) Bene autem hydræ secundum purificationem Iudæorum positæ erant, quia Iudæorum tantum populo, lex per Moysen data est, gratia autem & ueritas Euangelij, tam Gentibus, quam etiam Iudæis credentibus per Iesum Christum facta est.

Iod. 1.

Capietes singulæ metretas binas uel ternas.) Quid est ergo: Capiabant metretas binas uel ternas? Mysterium nobis maxime ista locutio commendat. Metra enim à mensura accipit nomen, sicut urnas uel amphoras seu & aliæ mensuræ. Metregon enim mensuras dicitur Græci. Non enim dictum est, capietes metretas, aliæ binas, aliæ ternas, sed ipse sex hydræ capiabant metretas binas uel ternas. Si ternas tantum diceret, non curreret animus noster, nisi ad mysterium trinitatis. Cum autem nominatur pater & filius, tamquam duæ metretæ. Cum autem ibi intelligitur spiritus sanctus, tres metretæ.

August.

ALITER. Bine metretæ, circumcisio & præputium, In duobus istis nominibus, habes omnes Gentes, bine metretæ sunt. His duobus parietibus, lapis angularis factus est Christus, ostendamus & ternas metretas in ipsis gentibus, Tres erant filij Noe, per quos reparatum est genus hominum. Quibus Apostolus ait: Accepimus mensuram pertingendi usque ad uos. Ecce habes & tres metretas in Gentibus.

Capietes singulæ metretas binas uel ternas, quia scripturæ sanctæ autores, modo de patre tantum loquuntur & filio, modo etiam spiritus sancti faciunt mentionem. In binis uel ternis, totamque, unus est Deus, intellige trinitatem. Sed quantum inter aquam & uinum distat, tantum distat inter sensum illum, quo scripturæ ante aduentum saluatoris intelligebant, & eum quem ueniens ipse reuelauit.

Beda, Nota.

Dicit eis Iesus: Implete hydras aqua.) Quid per ministros qui hæc fecerunt, nisi Christi significantur discipuli, qui impleuerunt hydras aqua, non quidem ipsi legalibus ac Prophetis scripturis implendo, sed ipsi intelligendo prudenter, & apertendo fideliter.

Impleuerunt autem usque ad summum.) Quia recte intellexerunt, nullum fuisse tempus seculi, à sanctis alienum doctoribus, qui siue uerbis siue exemplis, siue etiam scriptis, uiam uitæ mortalibus aperirent. Et quidem potuit Deus uacuas implere hydras uino, qui in exordio mundi cuncta creauit ex nihilo, sed maluit de aqua facere uinum, quo typice doceret, non se ad soluendam improbandamque, sed ad implendam potius legem Prophetasque uenisse. Videamus ergo sex hydras, scripturarum aqua salutaris repletas. Videamus & eundem aquam in suauissimum uini odorem gustumque coëueram. In prima ætate seculi, Abel iustum frater occidit, & ob hoc martyrio coronatus, in Euangelis & in Epistolis iustus scribitur, fraticida cum impius nominatur. Quisquis hæc auditis, metuit cum impijs damnari, cupit benedici cum pijs.

Primus ætas seculi.

Et ideo omnem odiorum & inuidiæ fontem abiicit, & Deo placere per sacrificium iustitiæ contendit, uasque in scriptura inuenit, unde salubriter ablutus potatusque gauderet. Sed si intellexerit, per Cain homicidum, Iudæorum significari perfidiam, occisionem Abel, passionem significari Domini saluatoris, Terram quæ suscepit eius sanguinem, Ecclesiam esse, quæ Christi sanguinem, in mysterium sue renouationis accepit, nimirum aquam in uinum mutatam repperit, quia dicta legis sacratijs intellexit. In secunda ætate seculi pro peccatis hominum mundus delatus est, aquis diluuij, à quo solus Noe propter iusticiam cum paucis meruit liberari. Quisquis ergo hac audita uasatione emendatus uiuere coeperit, liberari desiderans cum paucis, timens exterminari cum plurimis, hydram aque, qua mundaretur inuenit, sed si in Arca Ecclesiam, in Noe Christum, in Aqua Baptismum, in Columba uindictionem spiritus sancti, quo baptizati imbuitur, intellexerit, uinum profecto de aqua factum miratur. Quia in ueteri historia suam ablutioem prophetari cognoscit. In tertia ætate tentauit Deus Abraham, cum filium eius in holocaustum offerri præcepit. Non disserit Abraham facere quod iubetur, sed aries immolatur Aries, ipse tamen pro obedientia benedicitur. Tu audiens hæc, & ipse obediens esse fatigis, hydram aque inuenisti qua munderis. Quod si immolatione filij unici, passionem intelligis Christi, qui humanitate passus, in diuinitate impassibilis mansit, quia filius offertur, sed aries martur, sed si intelligis benedictionem Abraham in te, qui de Gentibus credis, esse completam, nimirum de aqua uinum tibi fecit, qui spiritalem sensum tibi dedit. In quarta ætate, David humilis, innocens & mitis, Saule superbo abiecto, regnum fortitur. Tu hæc audiens, humilitati & innocentiæ studere, & superbiam coeperis de tuo corde repellere, haustum aquæ limpidißimæ quo reficiaris inuenisti, in hydræ quarta, fonte saluari repleta. Nam si in Saule Iudæos, in Da-

Secunda ætas.

Tertia ætas.

Quarta ætas.

uid Chri-